

תמצית הדף

סיכומים קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 132 | עבודה זרה ט"ז. – מ"ה | תמוז ה'תשפ"ה

עוד בענין מכירת בעלי חיים לעכו"ם

אין מוכרים לעכו"ם בהמה גסה אפילו עגלים וסייחים שלמים ושבורים, ואף שבורים אינם ראויים למלאכה גזרו חכמים שמה יבוא למכור גדולים ושלמים הראויים למלאכה שיש לחוש בהם לשאלה ושכירות ולנסינו. ורבי יהודה מתייר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפא ולחיות ואינה יכולה ללדת ולא יבוא להשותתה אלא ישחטנה מיד ולא יראנה ישראל אצל הנכרי וילמד שמונת למכור לו, דאינה מקבלת זכר. ולחכמים אסור משום שמרביעים עליה ויולדת ויבוא להשותתה.

בן בתירא מתייר למכור סוס לעכו"ם, מפני שאין במלאכתו חיוב חטאת (לפי שהוא מיועד לרכיבה שהיא אסורה מדרבנן משום שהיו נושא את עצמו). ולרבי אסור משום תורת כלל – דאיכא דקטיל בסיחופיה ששלמדו לדרוס על הנפלים במלחמה, ומשום תורת בהמה גסה – שכשיזקין יטחינו בריחיים בשבת, והלכה כבן בתירא.

שור של פטם שהוא שמן מאד ואינו ראוי למלאכה, יש להסתפק אם מותר למכורו לעכו"ם, דאף לרבי יהודה שמתיר בשבורה י"ל שבזה אסור משום שיכולים להשותתו ויבוא לכלל מלאכה (ויעשה פי שניים משור גריל), ויצא מזה תקלה שיבוא למכור שאר שוורים לעכו"ם, ואף לרבנן שאוסרים בשבורה י"ל שבזה מותר כיון שסתמו עומד להשיטה.

אנשי בית רבי היו מקריבים מס ודורון למלך שור של פטם ביום אידם ועבודת ציון היתה, ונתן ד' רבבות מממונו כדי שיביאווהו למחר, ונתן פעם נוספת כדי להביא שחוט, ונתן פעם נוספת כדי שיביאווהו כלל. ואין מכאן ראייה שחוששים להשהי, אלא רבי עשה כך בהדרגה כדי לבטל לגמרי את הדבר.

מכירת חיה גסה לעכו"ם –

רב סובר שחיה גסה אסור למכורה לעכו"ם כבהמה גסה, וכן איתא בברייתא, (ולענין פירכוס, לרב ושמאלא דינה כבהמה דקה שאם היתה מסוכנת ושחטה צריך שאחרי השחיטה תפשוט ידה וגם תכפוף אותה, דאל"כ זה נחשב שמותה לפני השחיטה, אבל בהמה גסה מספיק או שתפשוט ידה או שתכפוף אותה), ומצינו שהיו טוחנים בריחיים ע"י חמור הבר.

לרב חנן בר רבא, (או רב חנין בר רב חסדא) אם מנהג המקום למכורה מותר למכורה, והגמ"ר דוחה את דבריו מהברייתא שמבואר בה שאסור.

במתני' איתא שאין מוכרים לעכו"ם דובים ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים, ומשמע שמה שאין בו נזק לרבים מותר, וכיון דבברייתא מבואר שבכל גזונא אסור, לרבינא צ"ל דאיידי מתני' בארי שבור וזכרי יהודה שמתיר דבר דומה לזה בהמה גסה שבורה, ולרב אשי מותר אפילו בארי שלם, ומתני' כרבי יהודה דשרי בשבורה, וסתם אר נחשב שבור לענין מלאכה כיון שאינו בר מלאכה, (אבל לרבנן שאוסרים בשבורה אסור גם בארי, וגם לרבי יהודה בשאר חיה גסה כגון ערוד שהוא טוחן בריחיים אסור), ולרב נחמן י"ל דאיידי בארי שהוא חיה דקה.

הקדמה

מסכת עבודה זרה אינה עוסקת כמעט בעצם האיסור לעבוד עבודה זרה (שהוא כבר נתבאר בסנהדרין), אלא היא עוסקת בדברים נוספים הנוגעים לעבודה זרה כגון הנגה מהעבודה זרה, איך מבטלים עבודה זרה, וכדומה. עוד עוסקת מסכת זו בארוכה בענין השייכות עם עובדי עבודה זרה בפרט ועם הנכרים בכלל. וכתב המאירי (בפתיחה למסכת זו) ו'ענין המסכתא כולו סובב לבאר ענייני עבודה זרה וההתרחק מעובדיה בקצת דברים, תחייב הרחקתם אחת מושי' סיבות: הראשונה שלא להתערב בהם ושלל ללכת בדרכיהם עד שנשמו מעשות כמעשהיהם כמו שידוע בטעמי מקצת מצוות התורה, והשנית שלא להיותנו סיבה לעבודתם או לקיום מחשבתם באמונת עבודת האלילים'. כמו כן ישנם דברים שאסור לעשותם עם הנכרי מפני שהנכרי חשוד על הרציחה ועל העריות וכדומה.

עסק עם הנכרים – לאחר שנתבאר (ב. – י"ב:) איסור התעסקות עם הנכרים בזמן אידיהם, עוברת הגמרא (י"ג: – ט"ז:) לבאר מה אסור למכור לעכו"ם (י"ג: – ט"ז:), ומה אסור משום "לא תתנם" (י"ט: כ.), ואיסור השכרת ומכירת בתים ושדות וכדומה בארץ ישראל או בחו"ל (כ: – כ"ב.). ובפרק שני (אין מעמידין, כ"ב. – מ:.) יתבאר מה אסור לעשות עם העכו"ם מפני שהם חשודים על הרביעה (כגון מסירת בהמה לרועה עכו"ם, ודיני קניית בהמות של עכו"ם לקרבן. כ"ב: – כ"ד:) ועל העריות (כגון יחוד אשה עמהם. כ"ה:) ועל הרציחה (כגון יחוד אשה עמהם, ילוד או הנקה ע"י נכרית, רפוי ותספורת ע"י נכרי. כ"ה: – כ"ט:) ועל עשיית כרות שפכה (בזמן מילה. כ"ז.) ואגב דברים אלו נתבאר (כ"ו. – כ"ז.) מתי והאם מותר לילד להנניק ולמול עכו"ם.

דברים של נכרי האסורים באכילה או גם בהנאה – הגמרא מבארת אלו דברים של נכרי אסורים בהנאה, (כ"ט: – ל"ה:), או רק באכילה (ל"ה: – ל"ט:), ואלו מותרים באכילה ובהנאה (ל"ט: – מ:), ומדוע.

דיני עבודה זרה – בפרק שלישי (כל הצלמים, מ: – מ"ט:) עוברת הגמרא לעסוק בעבודה זרה עצמה, שהיא אסורה בהנאה כדכתיב "פסילי אלוהיהם תשרפון באש וכו' ולא תביא תועבה אל ביתך", וכתוב "לא ידבק בידך מאומה מן החרם", ויתבאר אלו צלמים (צורות) אסורים בהנאה מפני שהחששים שעבדו להם (מ: – מ"ג:), כיצד ניתן לבטל דבר שנעבד לעבודה זרה שיהיה מותר בהנאה (מ"א: – מ"ב: וכן מ"ט:), איסור עשיית צורות מסוימות (מ"ב: – מ"ג:), דרך ביעור עבודה זרה (מ"ג: – מ"ד:), אלו דברים של עבודה זרה אסורים בהנאה או פסולים להקרבה מצד עבודה זרה או תקרובתה משמשיה ונוייה (מ"ד: – מ"ה.) ודיני עצי אשירה (מ"ח. – מ"ט:).

ט"ז. אין מוכרים לעכו"ם עששיות (התיכות עבות) של ברזל הבאים מהודו שהם מיוחדים רק לכלי זיון, (אבל שאר עששיות ומעדרים ורגזנים מותר), והאידיא מותר למכור לפרסים משום שהם מגינים עלינו – נלחמים לשמור על העיר ויושביה.

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד' כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. מעלת 'לבדד' צריכה ביאור, ורש"י הביא מאונקלוס דבלחודיהון עתידין דיחסטון עקמא, ובפשטות היינו עומה, ומה אכפת לן אם שבעה שנוכה וגירש טובה וברכה גם עמים אחרים יהנו מאותה טובה.

ברם בתרגום וינתן מוסיף בה – אהא דעתידין למיחסן עלמא – 'מטול דבנימוסי אומאי לא מדברין'. כלומר נימוסי אומאי מהווים מניעה מחיי עוה"ב! כל קורטוב רושם מהם חוצץ בפני הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו.

ובבראשית רבה פר' וישלח (רש פי') 'מה הקב"ה כתוב בו ונשגב ה' לבדו אף יעקב ויותר יעקב לבדו'. למד מוכר ר' ירוחם ממיר (דע"ת בלק) שרק מכח שיהא הטוהר בשלמותו שהחללו יעקב אבינו בחיר האבות נוכל לזכות בשעה שיהיה ה' לבדו, כי שם לא יהיה קיום כלל לו שחסי ב'לבדו'.

בקוטב גדר 'נימוסי אומאי' נראה מן להבין שהיא תפיסה שיתכן אישיותו שטח או בחינה מציאות שיש בה העלמות עין וחוסר שליטה ח"ו של הבויה"ט. מעלת ה'לבדד', א"כ, היא ההכרה והוכח כי בכל בחינה שהיא של מציאות אין בה עוד מלבדו. כלל בזה שכל מו, ועד כמה, שנותן מקום למציאות מלבדו ית' – בה במידה אין לו קיום עצמאי. אין לנו שייכות אליו. בזאת זוכים להשוואה הנוראה ד'לבדד' – 'מה הקב"ה כתוב בו ונשגב ה' לבדו' אף יעקב ויותר יעקב לבדו. עד כמה שזוכים לתפיסה של 'אתה אחד' בה במידה זוכים למי כעמך ישראל גוי אחד'.

אפי' השתדלות בתורה שאנו מצויים בה לכלי לאות, ואשר כלפיה אמרו מה יעשה אדם ויחכים ויבה בשיבה, מ"מ הרבה עשו כן ולא עלתה בידם עד שלא נמצאו לו תקנה אלא ביישק רחמים ממנו שהחכמה שלו, וקמ"ל דהא בלא אלא לא חסדי. שיא ההשתדלות – הכוללת בחובה תפיסת האחריות לעשות הכל בשביל להצליח – משולבת בשיא ההתבטלות. ממני שהחכמה שלו.

ומה יותר מריבית מבלד ומבודד אותנו מהגוים. סוג אחר של יחסי בין אדם לחבירו, איסור בה המור כלפי יהודי – כאילו כפר בצי"מ ובאקלי ישראל (טור ריש הל' ריבית) 'וחי לא יהיה' דאין ג בא לתתה"מ ואין מלאך מליץ מלמד עליו זכות (ע"י שעת"ג כה) – המותר ואפי' מצוה כלפי גוי. ובגוים לא יתחשב. נציע את דיון מחודש בכמה פרטי איסור ריבית ולמותר לשוב ולהדגיש כי אינו אלא לעורר.

יהודי לוח מחבירו כסף לשנה. לאחר חצי שנה נצרך המלוה לכסף וביקש מחלוה שיקדים לו פרעונו דשרי כמבואר בשו"ע (קע"ג). שם הותר אפי' למלוה על חלק מחובו בהמורה להקדמתו. השיבו הלוה מאוד הייתי רוצה להיענות לבקשתך אולם דא עקא שברגע אין לי כסף. אמר לו המלוה אם באמת רצונך לעזור לי אנא פנה לפלוני ובקש ממנו הלוואה, השיבו הלוה בידוע ומכירי קא אמינא שלא יתרגה לללוה לי אולם אוכל לדבר על ליבו שילוח לו.

אמר לו המלוה חוששני שהעצץ אסורה משום ריבית. שכן אסור לך לפעול עבורי אא"כ הנך יודע בבירור שהיית נוהג כך גם ללא ההלוואה. ענה לו הלוה האמת אנכי שילוא ההלוואה לא הייתי נוהג כך, אבל א"כ אין בקשתך ללוות בכדי שאוכל לפרוע את הלא גס זאת לא הייתי עושה ללא הלוואה. השיבו המלוה כיון שכאמור מותר לך להקדים לי את הפרעון, וכך אתה רוצה לעשות, הרי ששרתתך לבקש ההלוואה מפניו וכן לקחת ההלוואה גופה נחשבים שנעשים עבורך בכדי שתוכל לקיים רצונך לפרוע לי, משא"כ באם תבקש הלוואה עבורי.

מחיר חסיד בכבוד יחיד

אושר בכבוד
חושבים עתיד חלילה

בידורם וברכתם של מרת ורבנן גדולי ישראל שליטיא

לקבלת שטר זכרון **דברים המהודר** ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org

לחצוטרופות: 073-3678617 | office@osher-b.org

פינת הריביות

נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

איברא דיש לידן ברא מלתא, דהנה עצם היתר פרעון מוקדם (לבקשת המלווה) בעי טעמא אמיא לע חשיב אגר נטר, דהיינו שבעה התנתות המעט מחוייב לו טובה ע"י שמעניק לו את זכותו להחזיק במעטות מכאן ואילך עד זמן הפרעון (ולכח"פ יהא ריבית דבריה כהג"א קס ס"ט), ולעולם אימאן ק"ד דהא דשרי בשו"ע שם הקדמת פרעון היינו דוקא בגזנות דהתם שהמלווה משלם על כך ע"י שמוחל על חלק מהחוב אבל במקדמים פרעון בחינם אסור דהוי אגר נטר, דזה לכא"י פשוט שאסור להקדים פרעון חצי החוב ע"מ שירחוב לו הונו של חצי השני ולא נהיר מפני של שאל פורע יותר מוקדם.

ומהריטב"א שדלי איחור נשך (סע' פנה"א) שהתיר להלוות בכדי שיפרע לו חצי החוב שאינו בטוח - ומשמעו דהיינו להקדים - אין ראיה לידיו, דהתם לא לצורך הנאה ומהתקדמות דורש זאת אלא בכדי להבטיח את הפרעון, ובאותה המידה יתרצה אם ישלשנו אצל שליש עד זמן פרעון חוב זה.

ברם באמת נראה באומדן דעתיה דהללו שהפסקתו את המתנות המעטות מכאן ואילך לא נעשית בתמורה למתנות המעטות שהיתה עד כה אלא מפני שאינו רוצה להמושך וליהנות מההלואה כאשר הלאה זו גורמת למלווה דוחק.

אם כניס הדברים הרי דהב"ז שרי ליה ללוה לטרוח להשיג הלאה עבור המלווה מנפאת למוחל לו בחזקתו של המלווה הנגרם מההחלפה שנתן לו, כך גם אין מותר ללוה לשלם ריבית לגוי בכדי שיהיה למלווה לצורך הוצאותיו מחזקתו, וביתר שיש לידן גם שאם דוחק המלווה מחמתו לדון למלווה את שטר החוב בגיבוי מסויים מהחוב יתא מותר ללוה להשליטתו לו. כמובן כל זאת אם יודע הלוה בנפשו שלא עושה כן כתשלום על ההלוואה שקיבל ממחילה [ואם אכן עושה כן כאגר נטר ל"ע אף חשיב נזיק לאסור אף לרימ"א (קס ס"ו) דריבית מאוחרת לא אסירה אלא במפורש].

ואפי' לקצוץ שישלם לו במידה ויודקק מחמת דחוק למכור את השט"ח בול ישי לידו שיהיה מותר הוציא וא"י אגר נטר, ואין לומר דכל חוב נסיק מעבר להלואה, כזה שהמחייב ש"ל הוא עצם ההלוואה, ויהי"ק, וכל מה שמתוירים תשלום הוצאות הוא מפני שלא ההלוואה מחייבתם אלא ההוצאות עצמם מחייבות את התשלום, אין לומר כן שהיה נ"ל הראשונים אלא מותר לקצוץ קודם דה עממי על איחור בתשלום, וגם הרשב"א שאסר לא אסר אלא מורכב, ש"מ דכל דל"ה אגר נטר שרי אף שההלוואה מחייבת את התשלום [דהאחור אינו אלא תנאי לחיוב כל אף עצם המחייב].

אין שודאי יש מקום חילוק בין פיצוי שמשלם הלוה עבור הוצאות או הפסדים שנגרמו למלווה מחמתו עצם מעשה ההלוואה לבין פיצוי עבור הוצאות או הפסדים שנגרמו לו מחמת מציאות משך זמן ההתנתות. דתשלום הוצאות המלווה שנגרמו מן ההתנתות שנתן ו"ל דחשיב אגר נטר על אף שהם מחויבים פיצוי הפסד, ואם נ"ל לצורך מניעת הפסד שבו, או פיצוי בגינו, ייאסר ללוה לטרוח וכו' ש לשלם.

ויעו' פת"ש (קסב ס"ק ג') בשם בית אפרים (ס"ז מו, וכו') בהש"ת א' סוס"י (קיד) בתולאות סאה בסאה וחזלה דאסור לתת לו דמים פני שהיתה שוה בשעת ההלוואה בכדי שלא יפסיד את ערכה, דאנ"ס דאי לא מוטב מעשה לו טובה שהלווה לו היה מוותר בגנזו, ודלא כמח"א שהתיר, ואולם מנאבר בבית אפרים שם לעיל מינה דחשיב כרווח למלווה [דאולין נמי בתר בסוף, היינו כהחלוח בשעת פרעון] שהרי גם אלמלא הלווה אלא היה נשאר אצל המלווה כן היה שוה, ולעולם אימאן ק"ד דתשלום הפסד - אפי' תבוע ממשך הונו - לית לו בה.

אכן לשלם למלווה עצמו את הריבית שישלם המלווה לגוי בכדי ללוות לצורך יציאתו מדוחק ויהא אסור ע"פ הט"ז ס"י ק"ש עש"ק, וכמ"ש רימ"א שם בשם הטור דאין אומרים לית ריבית'.

כמו"כ מוכח בבית אפרים, וכך גם פשוט מן הסברא, שפסגות עבור מניעת הוצאות אסור, וכמו"כ ייאסר ללוה להשיג הלאה למלווה כדי שיהיה, דהוי אגר נטר, ואנפי"ה מסתבר מאוד להתיר לפרוע מוקדם עבור, כן, דה"ל אי"ז אגר נטר אלא מוספק את ההלוואה כי לא רוצה ליהנות לא באופן המונע ממנו רווח.

לסיכום: א. נראה שאסורות הקדמת פרעון של חצי החוב בתמורה להרחבת הונו של חצי השני. ב. אנפי"כ נראה דשרי הקדמת פרעון לבקשת המלווה שלא בתמורה להרחבת זמן, והטעמו דאין אגר נטר על ההתנתות שהיתה עד כה, אלא מנפאת ללוה כדי שלא ידחיק ואי"ה יפסיד המלווה. ג. לאור זאת צידדנו להיתר כל תשלום המונע דוחק את הפסד הדחוקה בן דיבעד לפנות על כך, אלא שנתבטאו שמואל כל תשלום המונע מהמתנת זמן חשיב אגר נטר. ד. תשלום המונע בגין ריבית שישלם מחמת ההלוואה אסור, דחשיב ריבית. ה. כל תשלום להועיל למלווה להחיות או פיצוי על מניעת רווח אסור. ו. הקדמת פרעון לצורך רווח המלווה נראה דשרי.

בניה עם העכו"ם-

ט"ז: אין בונים עם העכו"ם **בסיליק** (-סירה גבוהה), ו"א דהיינו של מלכי עכו", אבל של מרחצאות ושל אצורות מותר, ו"א שגם של מלכים למגורים מותר, והאיסור הוא בבסיליק של גרדום.

אין בונים עם העכו"ם **גרדום** (-בנין לידן בו נפשות) **או איצטדיון** (מקום ששור מנגח והורג אנשים, ושחוק הוא להם), או בימה (-מגדל צר וגבוה לדחוף משם איש להמיתו), מפני שיש בהם נזק לרבים ושמו יתפשט שם ישראל, אבל מותר לבנות עממהם בימוס'איות (-בימה של אבן אחת שמוקרים עליה זבחים, לפי שהיא השמיש דתשמיש לעבודת כוכבים), ובית מרחצאות (-חפירה עמוקה מאד בקרקע והמים נופלים למטה והאנשים רוחצים מלמעלה ע"ג נסרים), אך כשמוגיע לכיפה של בית המרחץ שדרך שמעמידים בה ע"ז אסור לבנות.

י"ג: **קריבה למינים ולרשות ולזונה ועריות** - רבי אליעזר תפסוהו המינים והעלוהו לגרדום לדונו, ואמר לו ההגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו, וענה לו 'נאמן עלי הדיין' וכוונתו היתה לקב"ה, וההגמון הבין שהוא מסכים לדבריו וכו' ופטרו, ולא קיבל את תנחומי תלמידיו על כך, ונזכר שפעם אחת שאלוהו אם מותר לעשות מאתנן זונה בית הכסא לכהן גדול שפורש מביטוי לפני יוה"כ ללשכת פרהדרין ושם מכונים לו את כל צרכיו, דכתיב "כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישוב", ונהנה בדרשה זו, (ובאמת הכונה שזונה שנשכרת לבסוף היא נבזית בעיני כל והיא עצמה שוכרת), ומשום כך תפסוהו, שהרי עבר על הפסוק "הרחק מעליך דרך" זו זונתו, ו"א"ה גם הרשות נטולת ממוין), ואלא תקרב אל פתח ביתה" זו הרשות, ו"א זו זונה, ושיעור ההתרחקות הוא ארבע אמות, אבל לרב פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גילוי עריות דכתיב "לא תקרבו לגלות ערוה", וכן היה נוהג עולא היתר באחייתו בקריבה שאינה גלוי ערוה, וסותר בזה דברי עצמו, שאסור כל קריבה עריות שמוא יגיע לאיסור עצמו.

לעלוקה שתי בנות הב הב- י"מ שזו המינות והרשות שצועקות בגיהנום על שאמרו בעוה"ז הבא הבא, וי"מ שזה קול הגיהנום שאומרת הביאו לי שתי בנות שבעוה"ז אומרת הבא הבא.

פרישה ממיניות ומזנות-

"כל באיה לא ישובון, ו[אם ישבו] לא ישיגו ארחות חיים" דכל המשתמדם לעבודת כוכבים אחר שנתפס למינות אינו שב, והפורש ממיניות מת מחר מתוך צרה וכפיית יצרו, וזו גזירת מלך שימוא, אבל הפורש מעבירה אינו מת.

רבי אלעזר בן **דורדיא** אל הניח זונה בעולם שלא בא עליה, פעם אחת וכו', ואמרה כשם שהפיהה זו אינה חוזרת כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלים אותו בתשובה, וביקש מהרים וגבעות שמים וארץ חמה ולבנה שיבקשו רחמים, ואמרו שקודם יבקשו על עצמם, אמר אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו, יצאה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העוה"ב, ככה רבי יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת, ולא דיין לבעלי תשובה שמקבלים אותם, אלא גם קורין להם רבי. ואף שהפורש מעבירה אינו מת, כיון שהיה אדוק בה ממיניות דמייא.

י"ג: **התורה שומרת על האדם מזנות**, ולכן הלכו רבי חנינא ורבי יוחנן דרך פתח זונות ולא דרך פתח ע"ז, שאף שאשני כנסת הגדולה שחטו את יצר העבודה זרה, מ"מ עדיף לכוף יצרם ולקבל שכר.

ר"א בן פרטא ור"ח בן תרדיון

רבי אלעזר בן פרטא נתפס למלכות על ה' דברים, שהעלילו עליו שלמד ולימד וגנב ולא בא לבית ע"ז ושחרר עבדו, ונעשו לו ניסים וניצל, וטעם הצלתו מפני שעסק בתורה וגמילות חסדים.

רבי חנינא בן תרדיון תפסוהו על דבר אחד, שעסק בתורה, ולא ניצל מהם, כיון שלא עסק בגמילות חסדים כראוי לו, (אבל היה גבאי צדקה נאמן, וגם נתן צדקה), וכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, ונדון לשריפה מפני שהיה הוגה את השם באותיותיו (דורשו בארבעים ושתים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ), ואף שהאומר אין תורה או תחיית המתים מן השמים אין לו חלק לעולם הבא, ולאבא שאלו ה"ה בהוגה את השם באותיותיו, רבי חנינא עשה כך כדי להתלמד, וכתיב "לא תלמד לעשות" אבל אתה למד להבין ולהורות, אולם נענש מפני שהיה עושה כך בפרהסיא (והקב"ה מודקש עם צדיקים כחוט השערה, ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב, ואפשר להעמיד את הפסוק על נטיעת קישואין (סנהדרין ס"ח) או על דמות צורות לבנות של רבן גמליאל (ראש השנה כ"ד)), וכן הוציאו את אשתו של רבי חנינא בן תרדיון להריגה, ונענשה מפני שלא מיחתה בו, וכל מי שיש בידו למחות ולא מיחה נענש. וכן גזרו שבתו תשב בקובה של זונות, שפסקה בדיקדוק פסיעותיה לאפות פסיעות נאות כשמשנה שאומרים בפסיעותיה נפאע, וכתבי "כל כבודה בת מלך פנימה", ועוונות שאדם דש בעקביו מרשיעות אותו ביום הדין, ובשעה שיצאו הצדיקו עליהם את הדין.

י"ח: ברוריה אשתו של ר"מ היתה בתו של רבי חנינא בן תרדיון, ולא רצתה שאחותה תשב בקובה של זונות, ובא ר"מ לבדוקה וראה שאינה עושה איסורים, ושיחד את השומר לשחררה, ונתן לו מעות ואמר לו שיתנם כשיבאו להורגו, וכשיגמרו המעות יאמר "אלקא דמאיר עניי", והראהו שניצל ע"י אמירה זו, וכשרצו לתלותו אמר כך ולא יכלו, ושלחו לחפש את ר"מ, וברח מפניהם לבית זונות, וי"א שעשה כאילו טועם מבישולי עכו"ם, וי"א שאלוה הנביא נדמה לזונה הכרוכה עימו, ובגלל זה חשבו שהוא לא ר"מ, ואח"כ ברח לבבל, וי"א שברח משום מעשה דברוריא שפעם אחת לגלגה על דברי החכמים שאמרו שישנים דעתן קלה, ואמר לה כסופה ההודות לדבריהם, וצויה לאחד מלמדיה לנסותה לדבר עבירה, והרבה להפציר בה עד שנתרצתה, וכשנודע לה חנקה עצמה וברח רבי מאיר מחמת הבושה.

מיתת רבי חנינא בן תרדיון - רבי יוסי בן קיסמא אמר לרבי חנינא בן תרדיון שמן השמים המליכו אומה זו ואין הוא מקהיל קהילות ללמד תורה שהם גזרו על כך, ושאל רבי חנינא אם יזכה לעוה"ב, ושאלו אם בא מעשה לידו, ואמר שמעות פורים נתחלפו לו במעוה של צדקה וחילקם לעניים (-מ"מ שהיה סבור שזה סתם צדקה וחילקם לעניים שלא לסעודת פורים ופרע משלו של פורים, וי"מ שחילק בטעות מעות שלו לסעודת פורים ולא חזר להפרע מאנשי של צדקה), אמר לו מוחלקך יהיה חלקך וכו', ואחר ימים מועטים נפטר רבי יוסי בן קיסמא, וגדולי רומי באו לקבורו ולספוד לו, ובחרתם ראו רבי חנינא מלמד תורה לרבים,

באו ושמו אותו באש עם ס"ת, ושמו ספוגים של צמר על ליבו, ואמר שמי שמבקש עלבונה של תורה יתבע את עלבונו, ושאלוהו מה אתה רואה, והוא ענה שהוא רואה גליונות נשרפים ואותיות פורחות באויר, ולא רצה לפתוח פיו ולקרב מיתתו, ואמר מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו, והממונה הרבה בשלהבת ונטל את הספוגין וקפץ בעצמו לאש, ויצאה בת קול ששניהם מזומנים לחיי העוה"ב, בכך רבי ואמרו יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים.

גנות ואיסור הליצנות

י"ח: ההולך לאיצטדן מקום ניגוח שוורים, **או לכרקום** מצור, ועושים שם צחוק וליצנות, וראה שם את המנששים והלוחשים, ואת הליצנים, הרי זה מושב לצים, וזה מביא לביטול תורה, ואמנם אם הולך לכרקום ואינו מתחשב עמהם לחזקם מותר, ורבי נתן מתיר ללכת לאיצטדן מפני שצוות ומציל אם יראה שיגחיו שם יהודי, ומפני שמעיד על האשה של הנהרג להשיאה.

אין ללכת לטיטראות ולקרקסאות לר"מ הטעם מפני שודאי מזבלים שם לעז' (מסדרים צרכי העז', מלשון "יזבלני איש", וכל המקומות בחקת זיבול), ולחכמים במקום שמזבלים אסור משום חשד עז' אבל אין חוששים שזה דמי עבודה זרה, ומקום שאין מזבלים אסור משום מושב לצים. ונ"מ בנשא ונתן ביד שלר"מ ודאי מזבלים שם לעז' אסור, דחוששים שזה דמי עז' שהם קונים מישראל לצורך עבודת כוכבים, ורבנן חוששים רק לחשד ליצנות, אין חוששים לדמי עבודת כוכבים.

אשרי האיש אשר לא הלך וכו' י"מ שההולך בעצת רשעים בהעברה בעלמא סופו לעמוד ולהתעכב עמהם מעט, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללון, ואם לין עליו הכתוב אומר "אם חכמת חכמות לך, ולצת לבדך תשא". וי"מ שלא הלך היינו לטיטראות וקרקסאות של עכו"ם, ולא עמד היינו בקנגיון צידת חיה ע"י כלבים וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה, ולא ישב היינו בתחבולות, ואף אם לא עשה כל הנ"ל אסור להתגרות בשינה, דכתיב "ובתורתו ייהגה יומם ולילה". וי"מ דקאי על אברם שלח הלך בעצת דור הפלגה הרשעים שהיתה בסוף ימי פלג, ועבר היה נביא גדול שקרא לבנו פלג, ולא עמד בעמידת סדום החטאים, ולא ישב במושב פלישתים הליצנים כשגר ביניהם.

כל המתלוצץ יסורים באים עליו, וי"א שמזונותיו מתמעטים, וי"א שנופל בגיהנום, וי"א שגורם כליה לעולם שליצנות תחילתה יסורים וסופה כליה.

דרכי עבודת ד' ולימוד התורה

י"ט. אשרי האיש ירא את ד' י"מ אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש -בחור, וי"מ אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש -גבור.

במצותיו חפץ מאד - ולא בשכר מצוותיו, שיש לעשות המצוות שלא ע"מ לקבל פרס אלא מאהבת השם ואהבת מצוות פיו.

כי אם בתורת ד' חפצו - מכאן שאין אדם לומד תורה אלא ממקום שליבו חפץ ולכן לא ילמדו רבו מסכת אחרת ממה שהוא מבקש. מפני שלא תתקיים בידו לפי שליבו על תאוותו, (ומהאי טעמא לוי הפסיק ללמוד אצל רבי כשלימד תהילים, מפני שחפצו היה ללמוד משליו). וי"מ שכל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו. עוד למד רבא מפוסק זה שאחר שלמד אדם

תורה נקראת על שמו, וכן שילמד מרבו עד שתראה גירסת התלמוד ופירושו שגורה בפיו, ואח"כ ייהגה -עייין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ, אבל בתחילה לא יעשה כך מפני שהרוב לא ימצא לו בכל שעה, ועוד שלאחר שלמד הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרגל בעצמו דברים קשים.

לעולם ילמד אדם אע"פ ששוכח ואע"פ שאינו מבין, דכתיב "גרסה נפשי לתאווה" -מרוב תאוותי לתורה הייתי לומד לפי היכולת אע"פ שאיני טוחנה הדק להכנס בעומקה.

בתחילה התורה היא "על גפי" מושב שאינו קבוע, ולבסוף "על כסא" מושב קבוע, וי"מ על גפי היינו בלא תלמידים.

בתחילה התורה היא "בראש מרומים" במחבואות, ולבסוף "עלי דרך" -מורה הוראה לעין כל.

בתחילה "שתה מים מבורך" מים מכונסים, שסופם לבלות, ולבסוף "נוזלים מן בארך" מים חיים, שאינם פוסקים.

אם האדם עושה תורתו חבילות שלומד הרבה ואינו יכול לחזור, לסוף מתמעט, ואם קובץ על יד, ירבה. וידועי רבנן האי מילתא ועברי עלה, ורב נחמן בר יצחק עשה כן ותלמודו התקיים בידו.

כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה, והני מיילי סברא -ללמוד חריפות וחידוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד, אבל גמרא רב אחד עדיף.

י"ט: לעולם ישלש אדם את ימיו, שליש בתורה שליש במקרא שליש בתלמוד -ב' ימים מקרא ב' ימים משנה וכו'.

ועלהו לא יבול היינו הלומד ועושה פרי -מקיים, **כי אם כמוץ** היינו המלומד או הלומד ואינו עושה פרי שאסור ללמד לתלמיד שאינו הגון.

רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, **ועוצומים כל הרוגיה** זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, והיינו בגיל ארבעים, או שאין בעירו גדול ממנו.

ועלהו לא יבול - שאפ"י שיחת חולין של תלמידיו חכמים צריכה תלמוד.

וכל אשר יעשה יצליח - שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחים לו, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים.

מאן דבעי חיי ישמור לשונו מלדבר רע, אך לא יתגרה בשינה, אלא ילמד תורה והיא תשמרהו.

דין שכר העושה דבר לעבודת כוכבים - משמשי עבודת כוכבים אינם אסורים עד שיעבדו, ולכן העושה כיפה לעבודת כוכבים פשיטא ששכרו מותר, והעושה עבודת כוכבים עצמה, למ"ד ששל ישראל שעשה לצורכו למוכרה לעכו"ם אסורה מיד ושל עכו"ם רק כשתיעבד, שכרו מותר דזו עדין לא נעבדה, ולמ"ד שגם של עכו"ם אסורה מיד, אם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף שבכל מעט שעובד הוא קונה את השכר על אותו מעט, שכרו מותר, כיון ששם עבודת כוכבים חל רק במכוש האחרון, ואין בו שוה פרוטה, ושכירות שכר המכושות לא נאסרת מפני שאין זה שכר עבודת כוכבים.

אסור לעשות לעכו"ם תכשיטים קטלאות נזמים וטבעות, ור"א מתיר לעשותם בשכר.

איסור לא תחנם

ב. מה נלמד מ"לא תחנם" - אסור לתת חן לעכו"ם, ולא לתת להם חניה בקרקע, ולא מתנת

חנים, (וכדלהלן), דכתיב "לא תחנם" חסר מלשון חניה, וקרי ביה לא תחנם מלשון חניה והיינו חן, וקרי ביה לא תחנים מלשון חנים.

אסור לתת חן לעכו"ם ולומר כמה נאה עכו"ם זה, ומי"מ מותר לברך על כך את הקב"ה, דאמר מר הרואה בריות טובות אומר ברוך ששכח לו בעולמו.

אסור למכור קרקע לעכו"ם.

מכירת פירות לעכו"ם - מותר למכור לעכו"ם פירות קצוצים, ומחוברים לת"ק אסור, ולרבי יהודה מותר למכור ע"מ לקון.

אסור לתת מתנת חנים לעכו"ם, והיינו לשיטת רבי יהודה דהא דכתיב גבי נבילה "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה, או מכור לנכרי" היינו דווקא לגר תושב שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ונבילה מותרת לו בנתינה דמצוה להחיותו דכתיב בגר תושב "חיי עמך", ולעכו"ם במכירה אבל בחנים אסור לתת לו שום מתנה, (מודלא כתיב "תתננה ואכלה ומכור", וא"צ קרא להקדים נתינה לגר למכירה לעכו"ם, דזה פשיטא שהרי גר אתה מצווה להחיותו), אבל לר"מ מותר לתת לנכרי, דכתיב "תתננה ואכלה או מכור לנכרי", (וכן מותר למכור לגר דכתיב "תתננה ואכלה או מכור", והא דלא כתיב "ומכור" בא להקדים נתינה לגר למכירה לעכו"ם).

הסתכלות באשה

רשב"ג ראה עובדת כוכבים נאה ביותר ואמר "מה רבו מעשיך ד' ", ור"ע ראה את אשת טורנוסרפוס הרשע וירק (לפי שבאה מטיפה סרוחה) ושחק (מפני שעתידה להתגייר ולהנשא לו) ובכה (על האי שופרא דבלי בעפרא).

ב. הגמ' שואלת איך מותר להסתכל, והא כתיב "ונשמרת מכל דבר רע", שאסור להסתכל באשה נאה ואפ"י פנויה, ובאשת איש ואפ"י מכווערת, ובבגדי צבע של אשה (ואפ"י הם תלוים ע"ג כותל, ודווקא כשהוא מכיר אותה, שע"ז נזכר בה כשהיא בבושה בהם והם מייפם אותה ומורהר אחריה, ודווקא בבגדי צבעונים לפי שהם מייפם אותה ואינם מצויים, אבל שאר בגדים דשכיחי ואינם לנוי לא מסיק אדעתיה להרהר, ורב חסדא מתיר בחדשים שעדיין לא לבשה אותם, דאל"כ איך מותר לתת לאשפורי -כובס המתקן בגדים חדשים, והגמ' דוחה דשאני התם שהוא טרוד בעבודתו וליבו על מלאכתו, דמסתעם זה מותר להכניס בבחמה כשבא להרביעה מין במינו כמכחול בשפופרת), וכן אסור להסתכל בבעלי חיים בזמן שמדוקקים זה לזה. והגמ' מתרצת שראה אותה בקרן זזית כשפנה להכנס למבוי היא באה מהצד השני, שלא ראה אותה מרחוק שיעצום עיניו.

אסור להרהר ביום שמא יבוא לידי טומאה בלילה, דכתיב "ונשמרת מכל דבר רע" וסמין ליה "כי יהיה בך איש אשר אל יהיה טהור מקרה לילה" שזה אזהרה להזהר שלא יבוא לידי כך.

תורה ע"י שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר מביאה לידי זהירות, זהירות מלהכשל כאשר העבירה מגיעה לידי מביאה לידי זריזות להשמר לפני כן שלא תגיע העבירה לידי. נקיות מחטא, פרישות מדבר המותר להחמיר על עצמו. טהרה -צח ומלובן וזה עדיף מנקי, קדושה, ענוה, יראת חטא, חסידות, רוח הקודש להשרות עליו שכניה, תחית המתים. וחסידות גדולה מכולם, וי"א שענוה גדולה מכולם.

מיתת האדם-

מלאך המות כולו מלא עיניים, ובשעת הפטירה עומד למעלה ממראשותיו וחרבו שלופה ביזו

וטיפה של מרה תלויה בו, והחולה מזדעזע ופותח את פיו, ומלאך המות זורקה לתוך פיו, וממנה החולה מת ומסריח ופניו מוריקות. אבוב דשמואל אמר שאם לא היה חושש לכבוד המת היה מגלה את בית השחיטה כבהמה. הרוצה שלא יסריח מתו יהפכנו על פניו.

מכירת מחובר לעכו"ם ע"מ לקוצצו - לר"מ אין מוכרים פירות מחוברים או אילן או שחת (תבואת חטים ושעורים לפני שתתמלא בזירון) או קמה ע"מ לקוצצם, ולרבי יהודה מותר בכל אלו, (וצריא, דבאילן יש לחוש יותר שישהה מלקצוץ כיון דלא פסיד ונמצא שנתן לו ישוב וחניה בקרקע, ושחת ידע שבחייהו ויש לחוש יותר שישהה מלקצוץ).

וכן נחלקו אם מותר למכור בהמה כשמתנה עימו ע"מ לשוחטה, ר"מ אוסר ורבי יהודה מתיר.

השכרת ומכירת בתים שדות בארץ ישראל ובחו"ל

כ"א. לרבי מאיר אסור להשכיר לעכו"ם בתים וכ"ש שדות בארץ ישראל גזירה משום מכירה שזה אסור דאורייתא שנותן להם חניה בקרקע, (שדות חמירי מבתים לפי שמלבד האיסור לתת להם חניה בקרקע הוא מפקיעם ממעשר, אבל בית לא מפקיעו ממוזזה, דמזוזה היא חובת הדר ולא חובת הבית, דכתיב "ביתך" – דרך ביאתך, מי שנכנס ויוצא חייב), ובסוריא (ארם) צובה הסמוכה לארץ ישראל שכבשה דוד וחיברה לארץ ישראל) אסור להשכיר שדות, דס"ל שכיבוש יחיד שמייה כחשוב וממילא יש איסור בין במכירת בתים בין במכירת שדות, וכיון דאית בהו תרתי (–חנית קרקע והפקעה ממעשר) גזור בהו רבנן שכייות אטו מכירה, ובתים אסור רק למכור אבל להשכיר מותר, דכיון דלית בהו תרתי לא גזור רבנן, ובחו"ל מותר למכור בתים או להשכיר שדות, אבל למכור שדות אסור אטו מכירה דארץ ישראל, כיון שבארץ ישראל אית בה תרתי.

לרבי יוסי בארץ ישראל מותר להשכיר בתים, אבל שדות אסור כיון דאית בהו תרתי, ובסוריא מוכרים בתים, דס"ל שכיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש, ואין מוכרים שדות כיון דאית בהו תרתי, אבל משכירים שדות, ובחו"ל מותר גם למכור שדות, דכיון שזה רחוק לא גוזרים בזה. והלכה כרבי יוסי.

ואמנם אסור לעשותה שכונה, והיינו ג' בני אדם, ומ"מ אין חוששים שהנכרי ימכור דירה אחת לשניים, דאין אנו מצווים אלא על "לפני עור" ולא על לפני דלפני, כלומר כלולי האי לא חיישינן.

ואף במקום שמותר להשכיר היינו כדי לתת בהם עצים ותבן, אסור להשכיר לבית דירה, מפני שמכנים שם ע"ז, וכתביב "ולא תביא תועבה אל ביתך".

כ"א: מרחץ – אסור בכל מקום להשכיר מרחץ לעכו"ם, מפני שהוא נקרא על שם הישראל והעכו"ם יעשה בו מלאכה בשבתות ויו"ט, ויתלו להשכירו והעכו"ם הוא שליחו, אבל שדה מותר להשכיר הויא דליכא למיחש לחנית קרקע, כגון בחו"ל, ואין חוששים שיחשבו שהנכרי עושה מלאכה בשליחותו כיון דדרך לתתו באריסות למחצה שליש ולרביע, ומותר מפני שיאמרו שהוא עוסק באריסותו – עבור עצמו.

כ"ב. ושיטת רבי שמעון בן אלעזר שאין להתיר גם באריסות, דלא ס"ל שיאמר שהוא עוסק

באריסותו, וטעם ההיתר בעכו"ם משום שהעכו"ם ישמע לישראל ולא יעבוד בו בשבת, אבל לכותי אסור למכור שדה, ואף שלא יעשה בה מלאכה בשבת, הוא יעשה בה מלאכה בחול המועד דאינם חוששים לדרשות חז"ל, והוא לא ישמע לישראל מפני שיאמר שהוא למד יותר, ויש בזה גם משום לפני עור שהכותי הוא גר והוא מצווה במצוות ישראל, משא"כ נכרי, וגם משום שנקראת על שמו, אבל מרחץ מותר להשכיר לכותי, כיון שאינו עושה מלאכה אלא בחול המועד, וגם אנו עושים בו מלאכה דמותר להם בו מרחצאות.

ישראל ועכו"ם שקיבלו שדה בשותפות, אסור לומר לעכו"ם טול חלקך בשבת ואני יטול חלקי בחול לפי שנעשה שלוחו לעבוד בשבת, ואם התנו כך מתחילה מותר דכיון שאף פעם לא היה מוטל עליו לעשות בשבת לא הוי שלוחו. והגמ' מסתפקת מה הדין בסתמא שקיבלו בסתמא, ובאים לחלוק בלי להזכיר יום חול כנגד יום השבת. ואסור לחשב יום חול כנגד השבת אם לא התנו מתחילה ובאים עכשיו לחלק, דשכר שבת הוא נוטל, דבזה הוא מגלה דעתו שהעכו"ם שלוחו היה.

מותר שהעכו"ם יאכל פירות בשנות הערלה, וכנגדם יאכל הישראל פירות אח"כ, דאף לישראל מותר לעבוד בערלה, והנאה אין כאן דכל אחד נוטל שנה אחרת.

אין מעמידין

מתי העכו"ם חשודים על הרביעה

כ"ב: אסור להעמיד בהמה בפונדק של עכו"ם, מפני שהם חשודים על הרביעה ובני נח נאסרו בה דכתיב "הווי לבשר אחד" יצאו בהמה חיה ועוף, ויש כאן לפני עור, ואפי' נקבות אצל נקבות אסור, דכיון שהעכו"ם מצויים אצל נשי חבריהם, פעמים אינו מוצאה ורובע את הבהמה, אי נמי אף כשמוצאה חביבה עליהם בהמות של ישראל יותר מנשותיהם, דהנחש הטיל זוהמא כשבא על חוה, ולישראל פסקה הזוהמא כשעמדו על הר סיני ונתקנו מכל מום דכתיב "כולך יפה רעייתו ומום אין בך". ואפי' עופות אסור להעמיד אצל עכו"ם, דחוששים לרביעה.

אין למסור בהמה לרועה עכו"ם שמוא ירבענה, מפני שיסבור שישראל לא יודעים שדרכם לרבוע, דאין אדם חושש אלא ממי שדרכו כמותו, דרגלא בחבריה ידע – רכיל ובלעיל מכיר בחבירו וירא מפניו.

קנית בהמות של העכו"ם לקרבן

איתא בברייתא שמותר לקנות בהמות עכו"ם לקרבן.

הגמ' שואלת שהרי העכו"ם חשודים על רביעה, ורובע גורב ומוקצה ועובד פסולים לקרבן.

הגמ' מתרצת שאין חוששים שרבעם, מפני שהעכו"ם חס על בהמתו הנקיבה שלא תיעקר, ועל הזכר (שהרי גם רובע פסול לקרבן) חס שלא יכחיש בשור, אבל על שלנו כשעומדת בפונדק אינו חס. ועו"ע כ"ג. תירוצים נוספים. (ואין חוששים שהבהמה מוקצה לתקרובת ע"ז או נעבד (שהשתחו לה), דא"כ לא היה מוכרה). וכן מותר לקנות בהמה מהרועה שלהם, ואין חוששים לרביעה, מפני שהוא מפחד להפסיד שכרו. וכן מותר לקנות זכרים מעובדת כוכבים, ואין חוששים שהיא הרביעה אותה עליה,

כיון שעו"ז הוא יהיה סרוך אחריה ויבינו בני אדם דבאר, אבל בהמות שלנו שעושה כך רק לפי שעה לא מירתא. (ומוה שאסור לאלמנה לגדל כלב שמוא תאווה ותרביענו עליה, ואין אומרים שהיא מופחדת שיחא נסרך אחריה, משום שגם ע"י אומצא (מעט בשור) הוא נסרך אחריה ויאמרו האנשים שבגלל אומצא הוא נסרך אחריה. וכן אסור שאלמנה תדור עם בר ב"ר, כיון שהיא צנוע בעיניה ואינה מופחדת שיוציא קול אם תיבעל לו).

כ"ג. לרבינא אף שלכתחילה אין להעמיד בהמה בפונדק של עכו"ם מפני שהם חשודים על הרביעה, מ"מ **בדיעבד** בהמה של עכו"ם אינה נאסרת לקרבן. הגמ' אומרת שאין להוכיח חילוק זה ממה שאשה שנחבשה ביד עכו"ם מחמת מומן שהיתה חייבת לו מותרת לבעלה, ד"ל שהטעם הוא מפני שהעכו"ם מתיירא מפני הפסד ממונו שהבעל לא יפרע את החוב אם ידע שהעכו"ם בעל אותה, שהרי בנחבשה מחמת נפשות אסורה ומבואר שכשאינו חושש להפסד מומן אפקורי מפקר לה וחוששים שנבעלה לאחד מהם ברצון. וי"מ דמיירא באשת כהן שנאסרת באונס, וראשון עיקר.

לרבי פדת נחלקו רבי אליעזר ורבנן אם חוששים לרביעה, וכדמצינו שר"א אין לקנות פרה אדומה מהעכו"ם וחכמים מתירים, ולא רק בפרה אדומה פוסל ר"א (דנימא שנחלקו אם חוששים שהניח עליה עודה של שקים – חבילת שקים ריקים קשורים יחד, וי"מ עין שטויים בו שקים, (ובעגלה ערופה שאינה נפסלת בהעלאת עול אינו פוסל בזה עד שימשוך דכתיב "אשר לא משכה בעול"), דמשום הנאה קטנה להקל מעליה מעט משאוי לא יפסול אותה ויפסיד הרבה שהרי דמי פרה אדומה יקרים, משא"כ רביעה יצירו תוקפו. וכן היה אפ"ל שנחלקו רק בפרה אדומה אם לומדים מ"בני ישראל ויקחו" שאין לקנות מעכו"ם), דאיתא בברייתא שר"א פוסל בכל הקרבנות, ובהכרח שרבנן מנשירים בכל הקרבנות, דא"כ הא דתניא שלוקחים מהם בהמה לקרבן דלא כמאן, ועוד דמפורש בברייתא שטעמא דחכמים מדכתיב "כל צאן קידר יקבצו לך... יעלו על רצון מוצביה". ולר"א צ"ל (כ"ד). שיהיו כולם גרים גרורים לעתיד לבוא שיבואו להתגיר אך לא יקבלו אותם, דכתיב "כי אז אחפור אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד' ", ואין לומר שיחזרו רק מעבודת כוכבים, דכתיב "לעבדו שכס אחד.

כ"ג: והא דפרה אדומה נפסלת ברביעה היכא שודאי נרבעה, כקדשי מזבח שנפסלים ברביעה ואינם יוצאים לחולין ע"י פדייה בלא מום, ואין דינה כקדשי בדק הבית שאין רביעה פוסלתם, ופרה אדומה הרי אינה קריבה במזבח והיא קדשי בדק הבית, משום שכיון שפרה אדומה מום פוסל בה דכתיב "אשר אין בה מום", פוסל בה גם רביעה ועבודה זוהי, דכתיב "כי משחתם בהם מום בם", ולשון השחתה הוא דבר ערוה דכתיב "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" ודור המבול קלקלו בעבירה דכתיב "ויראו בני האלוקים את בנות האדם", או עבודה זוהי דכתיב "פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל".

אבל אין הטעם משום דפרה אדומה חטאת קרייה רחמנא דכתיב "למי נדה חטאת היא", ולעולם לגבי פדייה והעמדה והעריכה יש לה דין קדשי בדק הבית, דא"כ תיפסל ביוצא דופן שהוא פסול לקרבן, ומצינו שרלבן יוצא דופן פסול לפרה אדומה, אבל לר"ש כשר אף שלגבי קדשים ס"ל לר"ש שיוצא דופן פסול להקריבה, (אף דס"ל שיוצא דופן הוא וולד מעליא לטומאת לידה ולימי טוהר ולקרבן).

הגמ' מוכיחה שלר"א אין לקנות פרה אדומה מהעכו"ם גם בגלל דכתיב "בני ישראל ויקחו" וגם בגלל שחוששים לרביעה, ומה שמצינו שבאו לקנות מדמא בן נתינא אבנים לאפוד בשישים (וי"א שמונים) רבוא (ולא ציער את אביו להקציו משנתו, ומשם לומדים עד היכן מצווה האדם להזהר בכבוד אב ואם), ולשנה אחרת קנו ממנו פרה אדומה, צ"ל **שקנו ע"י תגר ישראל**, שקנה משלו לעצמו וחזר ומכרו לצביו, והפרה היתה **שמורה מרביעה** משעת לידתה.

כ"ד. ואמנם לא די שישמרוה משעת לידתה, שהרי הרובע בהמה נפסל גם הולד שבתוכה, (וכן בהמה שנגנזה ישראל כשהיא מעוברת ומת גם הולד נפסל לקרבן ואם היה רק עד אחד או שהבעלים מודה בהמה לא נסקלת), וצ"ל שהיו משמרים אותה משעה שנוצרה במעי אמה, דהיתה שפחת פרות זו מוחזקת בפרות אדומות, ובמשפחה זו אם היו מעבידים כוס אדום בשעה שעולה עליה זכר, היתה נולדת פרה אדומה, (ומ"מ דמיה יקרים משום ששתי שערות שחורות או לבנות פוסלות בה).

ולר"א דס"ל שכל הפסולים לגבי מזבח ולדוניהם שנתעברו בהם אח"כ אסורים (ולת"ק מותרים), אי נימא כרבא שאין הפסול אלא כשנרבעו כשהם מוקדשין משום שזה בזיון ניחא, ולרב הונא בר חיננא שהפסול הוא גם כשנרבעו כשהם חולין, צ"ל שהיו משמרים את אימה משעה שנוצרה. ואין חוששים שרבעו את אם אימה, דכולי האי לא חיישינן.

לשיטת ר"א (כ"ג.) שכל בהמת עכו"ם פסולה לקרבן, הא דאמר משה "וגם אתה תתן בדיניו זבחים ועולות" שאני התם שזה היה **קודם מתן תורה**. ומה שיתרו הביא "עולה וזבחים לאלוקים" היינו או קודם מתן תורה, ולמ"ד שזה היה אחרי מתן תורה צ"ל **שקנאם מישראל**.

כ"ד: והא דכתיב "מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבוח לד' אלוֹקֶיךָ" היינו למוכרם, ויקפצו לקנותם כיון שהם מיטב, ובדמיהם יקנו זבחים מישראל.

והא שקיבל דוד קרבן מארונה, צ"ל שהוא היה **גר תושב**, (וכן נתן את המורייגים והיינו לוח עץ עם חריצים, ואת כלי הבקר, לעצים).

והא שהקריבו את הפרות שהביאו את הארון מפלשתים, זו היתה **הוראת שעה** מפני הנס שנעשה על ידיהם שהביאו את הארון בלי שאיש הנהיגם ובניהם נשאו בבית ואף אמרו שירה, (ואין ראייה שזו היתה הוראת שעה ממנה הקריבו נקבות, ד"ל שעולה נקיבה כשרה בבמות יחיד והבמה גדולה היתה בנוב מאז שחרב משכן שילה, כדאמר רב אדא בר אהבה).

שיטת רבי יוחנן שבהמה שרבעוה פחותה מבת שלש נעקרת ומותר לקנותה מן העכו"ם, דחייס עליה, יותר מבת ג' שנים אינה נעקרת ותחשבים שרבעוה ולשיטתו צריך לומר שבכל המקרים הנ"ל איירי בפחותה מבת ג', והפרות שהביאו את הארון היתה זו הוראת שעה, (דאין לומר שהיו פחותות מבת ג', שהרי מבואר שם שכלאו בבית את בניהם, ופחותה מבת ג' אינה יולדת). ונ"מ שהולד שנולד אחר שלש ונלקח מן הנכרי ואין ידוע אם ביכרה הוא רק ספק בכור דשמא ילה אצל העכו"ם, וידעה עד שיסתאב, דאינו ראי לקרבן שמא אינו בכור, וכשיפול בו מום יאכלנו בעליו, ולא יתנו לכהן, דבכור בעל מום מותר לזרים, ואפילו הוא ודאי אין

בזה אלא משום גזילת תמנות כהונה, ובספק המוציא מחבירו עליו הראיה, ובספק פטר חמור מפרש עליו טלה להתיירו בהנאה, ואת הטלה יעבב לעצמו, דאפילו בודאי לא חלה עליו קדושה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולפני כן הוא ודאי בכור).

וישנה הפרות בדרך - י"מ שאמרו שירה, וי"מ שישרו פניהם כנגד הארון ואמרו שירה, ונחלקו בגמ' איזה שירה אמרו, (ומה שאמר רבי יצחק נפחא שאמרו רוני רוני השיטה וכו', י"א שאמרו זאת ישראל בנסוע הארון).

כ"ה. ספר הישר היינו ספר בראשית שמוזכרים בו מעשי אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים. וי"א שזה ספר דברים דכתיב ביה "ועשית הישר והטוב". וי"א שזה ספר שופטים דכתיב ביה "איש הישר בעיניו יעשה".

עמידת השמש ליהושע כשנלחם עם חמשת המלכים הצרים על הגבעונים, רמזה בהא דכתיב "וזרעו יהיה מלא הגויים", לרבי יהושע בן לוי השמש הלכה ו' שעות ונתעכבה שש והלכה שש ונתעכבה שש ולרבי אלעזר הלכה שש ועמדה י"ב והלכה שש ועמדה י"ב (וי"א שזו שיטת ריב"ל). ולרבי שמואל בר נחמני הלכה שש ועמדה י"ב והלכה שש ועמדה כ"ד (ול"א אז שיטת רבי אלעזר, ולרבי שמואל בר נחמני הלכה שש ועמדה כ"ד והלכה שש ועמדה כ"ד).

כשם שעמדה חמה ליהושע, כך עמדה למשה במלחמת סיחון, ולנקדימון בן גוריון שהלווהו הגמון מעיינות וכו', והא דכתיב "ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו", היינו שלא היה הרבה שעות כמו ביהושע, או שלא היה אבני ברד.

וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול - י"מ העליה היינו אליה, וי"מ דהיינו חזה, וי"מ דהיינו שופי כף הידך.

מתי העכו"ם חשודים על רציחה

כ"ה: יחוד עם העכו"ם - מבואר במתני' שאסור לאשה להתייחד עם עכו"ם, מפני שהם חשודים על העריות. הגמרא במבאר דהיינו אפי' כשאשתו של העכו"ם עימו, ובדשיראל כאאי גונאנ מותר מפני שאשתו משמרתו ובעכו"ם אסור דאינה משמרתו, אבל בלא אשתו עימו אף לישראל אסור להתייחד עם אשה אחת, ואפילו עם שתי נשים מפני שנשים דעתן קלות ושתיהן יתרצו לעבירה, ולאשה אסור להתייחד אפי' עם עשרה אם הם פרוצים.

והא שאין איסור משום שהעכו"ם חשודים על שפיכות דמים, לרבי ירמיה איירי באשה חשובה בין אנשים (-קרובה למלכות), שמפחדים ממנה, והיא חשובה בין הנשים -יפה, שיש חשש שיבעלה, אבל אשם שאינה חשובה בין האנשים וחשובה בין הנשים יש חשש גם שיהרגוה וגם שיבעלה, דבא עליה ואח"כ הורגה, ואשה החשובה בין האנשים ואינה חשובה בין הנשים מותרת להתייחד, דאין חשש שיבעלה. ולרב אידי אשה כלי זיינה עליה דכיון שרוצה לבוא עליה אינו הורגה, אף שאינה קרובה למלכות ואינה חשובה בין הנשים, (וכן מבואר בבבויטא), ונ"מ בחשובה בין אנשים ואינה חשובה בין הנשים -קרובה למלכות ואינה יפה, שלרבי ירמיה אין לחוש שיהרגוה כיון שהיא קרובה למלכות, וכיון שהיא מכוערת לא יבעלה, ולרב אידי גם באשה שאינה יפה חיישינן שיבעלה.

אסור לאיש להתייחד עם עכו"ם, מפני שהם חשודים על שפיכות דמים.

עכו"ם שנזדמן ליד ישראל בדרך יראה שהגוי יהיה לימינו שאם ירצה להורגו ישלח יד ימינו ויחזו בו, ולרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אם היה העכו"ם חגור בסייף יראה שהגוי יהיה לימינו כדי שיד שמאל של העכו"ם שהסייף חגור שם תהא לימינו של ישראל ומוזננת לימין ישראל לאחוז בה, ואם ביד העכו"ם מקל יראה שהגוי יהיה לשמאלו כדי שהיד שבה המקל תהיה סמוכה לו ויוכל לאחוז בה. ואם הם בעליה או בירידה יראה שיהיה הוא מעל הגוי, ואם הגוי שואל אותו להיכן הולך יאמר לו מקום רחוק יותר אולי ימותין העכו"ם מלהכותו להמשך הדרך והוא יפרוש ממנו לפני כן.

מייילדת ומניקה בישראל ועכו"ם

כ"ו. ילוד או הנקת ישראל ע"י עכו"ם-

לרבי מאיר אסור שעובדת כוכבים תיילד או תניק בן של ישראל, מפני שהם חשודים על שפיכות דמים, ואף אם אחרות עומדות על גבה אסור, בלידה שמא תניח ידה על מצחו במקום שמוחו של תינוק רופס ותהרגוה, ובהנקה שמא תניח סם המות על דדיה מבחוץ.

לרבנן מותר שהעכו"ם תיילד ישראלית, כשישראלית (מלבד המייילדת) עומדת על גבה, ומותר שהיא תניק ברשותה של הישראלית, אבל לא תמסורנו שתוליכו לביתה, שלא תהרגנו.

ילוד או הנקת עכו"ם ע"י ישראל - בת ישראל לא תיילד או תניק לעובדת כוכבים, מפני שהיא מייילדת ומגדלת בן לעובדת כוכבים. ובשכר מותר ליילד עובדת כוכבים משום איבה, דבחינם יכולה לומר צריכה אני להשתכר למזונותי, ורב יוסף סבר שגם בשבת מותר משום איבה, ואמר אביי שאסור, דליכא איבה מפני שיאמרו לה שרק עבור מי ששומר שבת מותר לחלל שבת, ולהניק אסור אפילו בשכר, דאם היא פנויה תאמר לה שהיא רוצה להנשא, ואם היא נשואה תאמר לה שאינה רוצה להתגנות בפני בעלה.

דין מעלין ולא מורדין

עובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, ואף בשכר אין מעלין, דיאמר לו שהוא ממנה להציל את בנו ונח לו להפסיד שכרו ולהצילו, או לשלטון ואם לא ילך יצא שכרו בהפסדו.

כ"ו: מינים (-כומרים לעובדת כוכבים בין ישראל בין עכו"ם), ומוסרים (-מלשינים המוסרים ממון חביריהם ביד עכו"ם אנשים), **מורדין ולא מעלין**, ואף דתני מורדין קמ"ל שאין מעלין, והיינו לגרר מדרגה ולומר כדי להשתמט מאיבה שכוונתו שבהמתו לא תרד לשם ותמות שם, ואין מעלין הכונה שאין מניחים לעלות, או לכסות את הבור באבן סמוכה ולומר שכוונתו להעביר צאנו שם והוא ירא שמא יפלו לבור, או שאם היה בבור סולם יסלקו, ויאמר שכוונתו להוריד את בנו מהגג.

מומר - בברייתא איתא שמומר מורדין ולא מעלין, ורבי יוחנן אמר שמוחקים את המומר, שהרי חייבים להחזיר אבידותיו, דכתיב "לכל אבידת אחיך". ונחלקו רב אחא ורבינא אם מומר היינו לתיאבון כשאין לו שם אחר, ולא הופקר לאכול איסור כשיש לפניו גם התר, (ואפילו האוכל פרענוש או יתוש אף שאין אדם אוכלם לתיאבון, מפני שהוא רוצה לטעום טעם איסור לפי שאין ישראל טועמו לעולם, ואין כוונתו להכעיס), אבל

לחכעים הוא מין, ומוזרדין ואין מעלין, או שגם לחכעים הוא מומר, ומין זה העובד ע"ז.

מילה בישראל ועכו"ם

מילת עכו"ם - מותר לישראל למול עכו"ם לשם גירות, אבל לא לשם רפואה כגון שיש לו תולעת בעלתו, דאסור לרפאותו בחינם, שהרי עכו"ם לא מוזרדין ולא מעלין.

כ"ז. מילת ע"י עכו"ם או כותי או אשה וכדומה -

לחכמים מותר שעכו"ם ימול ישראל אם אחרים עומדים על גביו.

לר"מ אף בעומדים על גביו אסור, שמא יעשהו כרות שפכה, ואם היה העכו"ם מומחה לרבים מותר דלא מרע נפשיה. ואם יש בעיר רק רופא עכו"ם ורופא כותי, ימול הכותי ולא העכו"ם, מפני שהעכו"ם חשוד על שפיכות דמים.

ולרבי יהודה בכותי ועכו"ם ימול העכו"ם דעובד כוכבים אין דרכו למול את בנו לשם עבודת כוכבים, והוא מל אדעתא דישאל שאומרו לו למול והיינו לשמה. ולא ימול הכותי מפני שמול לשם דמות יונה שנמצאת בראש הר גריזים והכותים עובדים לה ומלים את בניהם לשם יונה זו, ובעינין מילה לשמה דכתיב "ועשה פסח לד' המול", (ולרבי יוסי א"צ מילה לשמה דכתיב "המול ימול" - רביא הוא, ולרבי יהודה דיברה תורה כלשון בני אדם).

ומה שמצינו בשם רבי יהודה שמילת עכו"ם פסולה דכתיב "ואתה את בריתי תשמור וזרעך אחריך" ולא עובד כוכבים, זה לא מדברי רבי יהודה אלא מדברי רבי יהודה הנשיא.

וי"א דילפינן שעכו"ם פסול למול מדכתיב "המול ימול" קרי ביה המל ימול. ולדבריו אשה לא יכולה למול, ומה שצפורה מלה "ל שקראה לאחר שימול, והא דכתיב "ותקח" קרי ביה ותק-ח ע"י שליח. והא דכתיב "ותכרות" קרי ביה ותכרת - שאמרה לאחר וכרת, או שהיא התחילה ומשה גמר.

ערבי או גבנוני (-אומה מהולה) פסולים למול לכו"ע אף שהם מהולים.

ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלווה כדי שלא ימות כשר למול לכו"ע, כדמצינו שהאומר קונם שאני נהנה מן הערלים (-מה שאני נהנה מן הערלים אסור עלי בקונם, וקונם הוא לשון הקדש) מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם.

רפוי ע"י עכו"ם או מין

אסור להתרפא ע"י עכו"ם מפני שהעכו"ם ירגנו, ולא ע"י מין פן ימשכוהו אחריהם. ולהלן יבואר באיזה אופנים הדבר נאסר.

מותר שהעכו"ם ירפא בהמת ישראל.

לרב יהודה אסור לאדם להתרפא מעכו"ם אפי' בדבר שאין בו חשש נפשות, ואפי' ריבדא דכוסליתא (-כאב הכתפיים מחמת הקזת הדם), אבל מותר שהעכו"ם יאמרו לו איזה סם טוב לדבר זה, מפני שהגוי יחשוש שילך לשאול עוד אחד, ולא מרע נפשיה.

כ"ז. אין האיסור אלא כשהישראל ספק יחיה ספק ימות כיון שהעכו"ם ודאי ירגהו, ומוטב להניחו בחוליו אולי יחיה, אבל אם הישראל ודאי ימות מחמת החולי אם לא ירפאנו, ואין כאן ישראל שירפאנו, מותר להתרפא ע"י עכו"ם, דאם ירגהו הרי בלאו הכי הוא ימות, ושמוא ירפאנו, ואין חוששים לחיי שעה שהעכו"ם ימרה להמיתו ובלי

העכו"ם שמא יחיה עוד יום או יומיים, כיון שסופו למות כאן, כדכתיב גבי ארבעת המצורעים "אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומותנו שם, ואם ישבנו פה ומתנו, ועתה לנו ונלכה אל מחנה ארם אם יחיונו ונחיה ואם יימיתנו ומתנו".

אסור לישא וליתן עם המינים, וכן אין להתרפא מהם אפילו לחיי שעה, דשאני מינות דמשכא.

מעשה בבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא [מתלמידי ישי' הנוצרי] לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל, ורצה בן דמא לומר דכתיב "וחי בהם" ולא שימות בהם, ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאה נשמתו, וקרא עליו רבי ישמעאל אשרין בן דמא שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהרה, ולא עברת על דברי חכרן שהיו אומרים "ופורץ גדר ישכנו נחש", ואף שבבלאו הכי כבר נשכו נחש ואם יתרפא ממנו יוכל להתרפא גם מהנחש השני, אם היה עובר על דברי חכמים היה ננשך נשיכה שאין לה רפואה כלל, דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה, דס"ל שאם אומרים לאדם שיעבוד עבודת כוכבים בצינעא ואם לא יהרג, יעבור ואל יהרג, דכתיב "וחי בהם", אבל בפרהסיא אסור דכתיב "ולא תחללו את שם קדשי".

לרבי יוחנן (ללישנא קמא) כל מכה שמותר לחלל בשבילה שבת והיינו שיש בה סכנה אסור להתרפא ממנה ע"י עכו"ם, אבל אם אין בה סכנה מתרפאים, ולית ליה דרב יהודה שאסור אפילו בריבדא דכוסליתא.

כ"ח. וללישנא בתרא אמר רבי יוחנן שכל **מכה של חלל** (שהיא בחלל הגוף) אסור, ונ"מ במכה שעל גב היד והרגל שמחללים עליה שבת, ואינה מכה של חלל, דללישנא קמא אין מתרפאים, אבל ללישנא בתרא מתרפאים, שכיון שהסם נראה אם יראה שזה מזיק ועיבר את הסם.

באיזה חולי מותר לחלל שבת

מכה של חלל והיינו מן השפתיים ולפנים, או מכה בגב היד והרגל, או מכה שצריכה אומדן שהיא מסוכנת עד כדי שצריך אומדן אם יחיה או לא, מחללים עליה את שבת. ואין גורסים מכה של חלל אינה צריכה אומדן.

אישתא צמירתא -חולי חמה דינה כמכה של חלל, ומחללים עליה את השבת.

מכה כבבי או בשיני (לרש"י כבי הם החניכיים ושיני הם השיניים), הגמ' מסתפקת אם מחללים עליה שבת כיון שהם מהשפתיים ולפנים, או שאין מחללים עליה שבת, שכיון שהם קשים זה נחשב כמכה חיזונית. ומהא דתני שהחושש בשיניו אסור לגמוע חומץ מפני שרבנן אסרו לעשות כל רפואה בשבת היכא דליכא סכנה, גזירה שמא יבוא לשחיקת סממנים, אין ראייה שאם כואב לו הרבה מותר, ד"ל שבכלל 'חושש' גם מכה שכואבת הרבה.

רבי יוחנן חלה **בצפדינא** -חולי השיניים, (סימן החולי הוא שיוצא דם מהשיניים כשמכניס דבר לפיו, וחולי זה נגרם מאכילת חיטים קרות בחורף, או שעורים חמות בקיץ, או משוירי כסא דהרסנא דג-שטיגנו בשומן היוצא ממנו עם קמח), והלך להתרפא אצל מטרוניתא עובדת כוכבים, וביקש ממנה שתגלה לו מה הרפואה כדי לעשותה בשבת (אם יצטרך ואינו יכול לבוא אצלה מפני תלמידי בני כלה, לאחר שהיא עשתה לו רפואה זו בימים חמישי ושישי), ומותר לעשות רפואה זו בשבת, שכיון שהיא מתחילה בפה ונגמרת בבני מניעים הרי היא כמכה של חלל, ונשבע "באלוקי ישראל לא מגליתא", וגילתה לו, ולמחרת

לימד בדרשתו את הרפואה, משום שלא נשבע שלא יגלה לישראל אלא לאלוקי ישראל, ואמר לה כך אחרי גילתה לו כדי שלא יהיה חילול ד' שתחשוב שעבר על שבועתו. והא דשרי לרבי יוחנן להתרפא מעכו"ם א"ע"פ שנתבאר שמכה שמחללים עליה שבת אסור להתרפא ממנה ע"י עכו"ם, צ"ל דאדם חשוב שאני מפני שמפחדים מהמלכות להורגו, או דרופא מומחה שאני דלא מרע נפשיה, ומה שמצינו שרופא מומחה ניסה להרוג את רבי אבהו, שם רצו לקיים בעצמם "תמות נפשי עם פלישתנים", לפי שהיה מצערם בפירושי המקראות.

פדעתא (-פצע מכת חרב) יש בה סכנה, ומחללים עליה את השבת, ורפואתה שיקח שחלים בחומץ כדי לעצור את הדם, ויקח גירדא דיבלא ודאסנא או תולעים מהאשפה כדי לרפא את המכה.

מיני רפואות - הגמ' מבארת מהי רפואתם של עינבתא אבעבע הדומה לענב (שיש בזה סכנה), וסימטא נפחיות, ומיחוש בפי הטבעת, וחולי האזנים.

כ"ח. מותר להעלות אזנים בשבת -שפעמים גיד האזנים יורדות למטה ומתפרקים הלחים וצריך להעלותם. ללישנא קמא מותר להעלותם ביד אבל לא בסם, וללישנא בתרא מותר בסם ולא ביד מפני שעושה חבורה.

עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת, ומותר לשחוק סממנים ולהביאם דרך רשות הרבים, מפני שהעין קשורה ללב ויש בזה סכנה, ודווקא שעינו נוטפת תמיד רייר או דמעות, או שיש לו כאב נעיצה ותחיבה או דם או חמימות, ובתחילת החולי, אבל בסוף החולי שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט או שרוצה להיטיב ראייתו, אסור.

מי שנשכתו צרעה, או שנתחב קוץ בבשרו, או שיש לו מוגלה, או שכואבת עינו, או שיש לו חולי חמה, יש בזה סכנה אם יכנס למרחץ, והגמ' מבארת מהי רפואת חוליים אלו.

כ"ט. המקיז דם יאכל דג יום לפני ואחרי ההקזה, אבל ביום השלישי להקזה סכנה לאכול דג. והמקיז דם לא יאכל חלב גבינה ביצים ושחלים.

אונקלי והיינו תנוך שכנגד הלב שנכפף ומעכב את הנשימה, מעלים אותו בשבת.

הגמ' מבארת מה רפואת האונקלי, ושחפת שממחת רוח.

ו' דברים מרפאים את החולה מחליו ורפואתם רפואה - כרוב ותורדין ומי סיאה יבשה וקיבת ורחם בהמה ויתרת הכבד, וי"א גם דגים קטנים (שאף מפרין ומברין גופו של אדם).

י' דברים מחזירים את החולה לחליו וחליו קשה - בשר שור ושומן ובשר צלי ובשר ציפרים וביצה צלויה ושחלים ותגלחת ומרחץ וגבינה וכבד, וי"א אף אגוזים, וי"א אף קישואים (שקשים כחרבות).

תספורת ע"י עכו"ם

לר"מ אסור להסתפר ע"י עכו"ם בכל מקום שמא יחתוך צווארו בתער, ולחכמים מותר ברשות הרבים אבל לא בינו לבין העכו"ם. ובברייתא מבואר שאף ברשות היחיד מותר ע"י שיתבונן במורא שבה רואים אם מסתפר יפה באומנות. דע"ז יראה כאדם חשוב שמקפיד על מראה התספורת, ויפחד העכו"ם להורגו.

רב חנא בר ביזנא הסתפר מעכו"ם בשבילי דנהרדעא -מחוץ לעיר, ואמר לו העכו"ם גרונך נאה

לתער שלי, ואמר רב חנא שזה מגיע לו לפי שעבר על דברי ר"מ, אבל על דברי רבנן לא עבר, דס"ל ששבילי דנהרדעא דינים כרשות הרבים כיון דשכיחי ביה רבים.

ישראל המוספר עכו"ם צריך להפסיק ג' אצבעות מכל רוח הסמוכים לבלוריתו שהוא מגדל לעבודת כוכבים.

שפוד (שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט, ואמר רב מלכיו ששומטו ומניחו בקרן זוית), שפחות (-שיכול לכפות את אשתו לעשות בצמר אפילו אם הכניסה לו מאה שפחות, שהבטלה מביאה לידי זימה), וגומות שנחשבות כשיער לגבי גדלות וג"מ שהיא יכולה לעשות חליצה, דאין גומא אא"כ היה שם שיער ונשר, הם מדברי רב מלכיו. אבל בלורית כנ"ל, אפר מקלה שאסור לתת אפר מקלה (אפר הכירה שהוא קלוי ושרוף מאד ושחור) על מכתו מפני שנראה ככתובת קעקע, וגבינה -איסור אכילת גבינת נכרים מפני שמחליקים פניה בשומן חיזר, הם מדברי רב מלכיא. ולרב פפא אף שפחות מרב מלכיא, דהדברים שנאמרו על משניות וברייתות הם מרב מלכיא, והדברים שנאמרו על דברי האמוראים הם מרב מלכיו.

דיני יין עכו"ם

המשנה מונה דברים של עכו"ם האסורים (לכו"ע בכל אופן, או באופנים מסוימים, או לדעות מסוימות, ויש מהם שאסורים אף בהנאה), לישראל, והם: יין, חומץ, חרס הדריני, עורות לבובין, בשר שיצא מבית עכו"ם, לשאת ולתת עם עכו"ם ההולכים לתרבות, יין של ישראל שנמצא בנודות וקנקנים של עכו"ם, חרצנים וגזים, מוריים, וגבינת בין אונייקי. ודברים אלו אסורים משום איסור יין של עכו"ם, או משום תקרובת ע"ז, ויבואר דיניהם להלן (כ"ט – ל"ח).

כ"ט: יין נסך - יין של עכו"ם שניסכו לעבודת כוכבים אסור בהנאה, דהוקש לזבח, וזבח הוקש למת, ומת הוקש לעגלה ערופה, ועגלה ערופה כתיב בה "כפר" דדינה כקדשים. וסתם יין של עכו"ם אסור שמו ניסכו לעבודת כוכבים.

חומץ של עכו"ם שהיה מתחילתו יין והחמיץ אסור בהנאה, אבל חומץ של ישראל שנתנו לעכו"ם א"צ להפקידו חותם בתוך חותם, דאין העכו"ם מנסכים חומץ, ודי בחותם אחד כדי שלא יחליפוהו לרע ממנו, דלא יטרח העכו"ם לסתור חותמתו של ישראל ולזייף חותם בשביל להחליפו.

יין שנתבשל - יין של עכו"ם שנתבשל אסור, אבל יין מבושל של ישראל שנתנו לעכו"ם א"צ חותם בתוך חותם, דאין העכו"ם מנסכים יין מבושל, ודי בחותם אחד כדי שלא יחליפוהו, דלא יטרח העכו"ם לזייף חותם בשביל להחליפו, ואם נגע נכרי ביין מבושל אין בו משום יין נסך.

ל' אלונתית אין לקנותה מעכו"ם כיון שהיא עשויה מיין, אבל אלונתית כברייתא שקנאה העכו"ם מישראל כשהיא כבר עשויה מותרת דאין דרכם לנסך כך.

אלונתית היינו יין ישן ומים צלולים שנשאבו ועמדו בכלי יום או יומיים וסינו את המים העליונים, ואפרסמון, שעושים ליציאה מבית המרחץ, ואסור לעשותה בשבת כיון שזה לרפואה להצטנן כשיוצאים מבית המרחץ. ואנומלין וחינוי יין ודבש ופלפלין מותר לעשותה בשבת כיון שזה מיועד לשתיה.

דיני גילוי

יין מבושל אינו נאסר בגילוי.

יין מזוג (-שני חלקי מים וחלק אחד יין) לרבה ורב יוסף אין בו משום גילוי מפני שאין נחש שותה ממנו, ורב פפא אומר שבמזוג ואינו מזוג אסור, ומה שמצינו שנחש לא שתי יין שמזוג במעט מים, היינו משום שהיו שם בני אדם, ואינו מוסר נפשו בשביל כזה יין, ומה שמצינו שנחש מסר נפשו לשתות יין מזוג בהרבה מים, היינו דווקא באופן שהנחש עצמו מזוג, ורב אשי דוחה שאין לסמוך על תירוצים אלו לענין דבר ששייך בו סכנה, ורבא פוסק להלכה שיין מזוג אסור משום גילוי ומשום יין נסך, משא"כ יין מבושל.

מים מגולים ליד אדם ישן נחשבים מגולים, רב חלקיה רצה לומר שאם האדם ישן ליד המים ביום מותר, והגמרא דוחה שגם ביום אסור, דאין אימת הישן על הנחשים.

מי נכרים ומי אלמנה - רב לא היה שותה מים של נכרי מחשש שנתגלו, והיה שותה של אלמנה מפני שנוהגת כמו תחת בעלה. ושמואל היה שותה מים של גוי מפני שמסכה מחמת הלכלוך, ושל אלמנה לא היה שותה שמוא היו מגולים, וללישנא בתרא גם של גוי לא היה שותה.

יין חד (טילא חריפא (-מין יין חזק שאין טעמו טוב ומתוק אלא הוא כחומץ ומתוך חזקו איש נחש שותהו) הגורם להתבקעות הנוד מרוב חזקו, ולרב חמא היינו יין שהוסיפו בו פלפלין וסממנים ולכן הוא חריף) **מר** (ירנאק -רע ומר, ולרב חמא היינו אפסיתנין) **ומתוק** (העשה מהענבים שבראש הגפן שהוא מתוק מחמת השמש ושוב אינו הגון, ולרב חמא היינו מי בארג -משקה משובה, וכולם אין נחש שותה מהם, ורב חמא מפרש ג' דברים אלו לשבח), אין בהם משום גילוי.

יין קרינא שהובא מעסיא אין בו משום גילוי אלא במקומו, דבמקומו חמר מדינה הוא והנחשים רגילים בו.

יין שהתחיל להקרים (-להחמיץ, ואינו חומץ גמור), לרבא עד ג' ימים יש בו משום יין נסך ומשום גילוי, אבל אח"כ שנתקלקל הרבה לא, ולנחרדעי חוששים לגילוי גם אח"כ, מפני שלפעמים הנחש שותה ממנו.

ל': יין תוסס (-יין חדש מגידו עד שהוא מחמיץ) אין בו משום גילוי, ושיעור התסיסה ג' ימים.

שחלים (קרטין טרופים בכלי ושחוקים ויש בהם מים או יין) אין בהם משום גילוי, ובני גולה נהגו בהם איסור, ואם יש בהם חומץ מותר, שאין הנחש שותה ממנו. **כותח הבבלי** שנותנים בו פת מעופשת ומי חלב והוא חזק כחומץ, אין בו משום גילוי, ובני גולה נהגו בו איסור, ואם יש בו סימני ניקור כמו מקום נשיית הנחש יש לחוש.

מים המטפטפים טיף אחר טיף בלי הפסק אין בהם משום גילוי מפני שהנחש שומע זאת ובורח.

פי תאנה שכשתולשים אותה נעשה לה פה קצר במקום עוקצה לשמואל אין בו משום גילוי, וכרבי אליעזר שמתיר לאכול תאנים וענבים בלילה משום שומר פתאים ד'.

ארס של נחש צעיר שוקע לקרקעית הכלי, מפני שהוא חזק וכבד, ונפקא מיניה שאפי' שתו מהבחית או אכלו מהאבטיח (מלון בלע"), וכשפותחים אותה לאכול קצת והיא עומדת מגולה אוכל ממנה נחש, והיא רכה והארס שוקע בה ט' בני אדם ולא ניזוקו, לא ימישיכו לשתות או לאכול (וכמעשה שהיה שרק העשירי מת), ושל

בינוני מופעפע, ושל זקן צץ, ולכן הראשון לא ישתה שמוא היה נחש זקן, אמצעיים שמוא זה נחש בינוני ומופעפע, והעשירי לא ישתה שמוא שתי ממנה נחש בחור, שאף שכוחו של הנחש מתחזק בזקנותו (כמו דג וחזיר) מ"מ כח הארס נחלש.

מה יעשה עם מים מגולים - מים שנתגלו לא ישפכם ברשות הרבים שמוא יעבור שם אדם יחף ויכנס הארס בין קשרי אצבעותיו וינקב בבשר ושוב אין לו רפואה, ולא יריבין בהם את הבית כדי שהעפר לא יעלה, ולא יגבל בהם טיט, ולא ישקה את בהמתו או את בהמת חבירו, (אבל חתול שלו מותר, דכחיש והדר בריא, ובשל חבירו אסור שמוא ירצה למוכרו ויהיה כחוש ויפסיד), ולא ירחץ בהם פניו ידיו ורגליו לפי שיש שם פתחים וסדקים כמו בין אצבע לאצבע ובתוך הכף יש סדקים וכן באוזן ובשפתיים, ולאחרים רק מקום שיש בו סירטא (-סדק, שהארס מתעבק שם ואינו נופל מהר ונובק בבשר) לא יטשוף, אבל גב היד והרגל מותר.

עוד בדין יין עכו"ם

ל"א: מתי יין עכו"ם נאסר-

יין נסך -שנתנסך לעבודת כוכבים אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה במשא ואהל בכזית דאיתקש תקרובת עבודת כוכבים למת.

סתם יינם אסור בהנאה גזירה אטו יין נסך, ומטמא טומאת משקין כמשקין שנטמאו משרץ, ושיעורם לקבל טומאה הוא ברביעית הלוג ככל טומאת משקין, אבל אין מטמא אדם וכלים.

המפקיד יינו אצל עכו"ם לרבי יהודה בן בתירא אסור בשתיה ומותר בהנאה, (וכן המפקיד פירותיו אצל עכו"ם חושש בהם משום שביעית ומעשר מפני שהם חשודים להחליף). ולרבי אליעזר אם ייחד לו קרן זוית ומסר לו מפתח או עשה חותם, מותר אף בשתיה, (דס"ל שהקונה או השוכר בית בחצירו של עכו"ם ומילאהו יין ומפתח או חותם ביד הישראל מותר לשתות את היין, ולחכמים אסור לעשות כך ואם עשה כך מותר בהנאה). ונחלקו אמוראים כמו מי ההלכה, וללישנא בתרא תרוויהו כרבנן, דלר"א בחותם אחד נמי שרי, ונחלקו אם רבנן אוסרים בחותם בתוך חותם שזה טירחה גדולה לפותחם, והיינו שכפה מזרק על פי חבית ושרקו בטיט ודיבוקו לדופני החבית, וחתם על הטיט, או שכפה סל על פי חבית מגופה והיא דבוקה בחבית והידקו -שהסל נכנס בדוחק ואין נח לטילו, או שהגוד בדיסקיא וחתימת פיו למטה בתוך דסקיא, או שככף את הקשר לתוכו וצררו וחתמו.

יין של כותים - מעיקרא היו אומרים שיין של עין כושי וברקתא אסור בין בחביות תפוחות בין בסתומות, דסברו שאע"פ שהכותים עצמם אינם מנסכים אין הכותים מקפידים על מגע עכו"ם גם בסתומות, והיו גרים בסמוך עובדי כוכבים, וכ"ש שביד עכו"ם צריך הכרת חותם, וחזרו לומר שפתוחות אסורות וסתומות מותרות, דבסתומות מקפידים על מגע עכו"ם, רבי זירא סובר שבדרך אסור גם בסתומות, ולרבי ירמיה אין ההתר בסתומות אלא בין הגיתות מפני שאז הוא מפתח שלא יקנו ממנו.

ל"א: השולח ציר או מורים ביד עכו"ם אם מכיר חותמו וסתימתו ורואה שלא זייף מותר, ואם לאו אסור, ואף שאין דרך לשים יין בציר מפני שדמיו יקרים יותר, חוששים שהחליף בציר של דגים טמאים, ובמוריים שדמיו יקרים משל יין חוששים שיטול מוריים וערב שם יין, אבל כותי אינו חשוד להחליף. ציר נעשה מזידע של דגים הנכבשים במכבש ונעשה חזק כחומץ ומטבל בו, ומוריים מערבים בו קרבי דגים.

שיכר של עכו"ם

האיסור וטעמו – שיכר של עכו"ם אסור, לרבי יצחק הטעם משום חתנות שלא יהא גיל לעשות אצלו משתאות ויתן עיניו בבתו, ולרב נחמן הטעם משום גילוי, (והיינו במקום שמציללים את המים –משהים אותם בכלי עד שיהיו צלולים, ומים יש בהם משום גילוי, שהרי בגיגיות או בחביות גם אנו לא מקפידים דקימא לן שנחש לא שותה שיכר), ואף בישן אסור אטו חדש. רוב שמואל בר ביסנא לא שותה יין במרגואן שישאל חסודים היו שלא היו מקפידים על יין עכו"ם, וגם שיכר לא שותה שמוא ישתה גם יין. ולרבי חנינא ישן מותר בכל דבר מוגולה, מפני שאין הארס מניחו ליישן אם היה בתוכו, וכן אם החמיץ מותר, מפני שאין הארס מניחו להחמיץ. רב מתיר לשתות שיכר, דס"ל שהטעם משום גילוי, ומוריות הכשות מחלישה כל הארס, אולם לאדם חולה זה מסוכן ואסור. ורב פפא שותה שיכר עכו"ם **בפתח החנות**, דס"ל שהטעם משום חתנות, ורב אחאי עשה הרחקה יתירה ושתה בביתו.

כל השקצים יש להם ארס אלא שאינו ממית, והגויים הנפוחים זה בגלל שהם אוכלים שקצים ורמשים וחביל גופייהו.

ל"ב. חומץ שיכר שנקנה מנכרי אסור, מפני שמערבים בו שמרים של יין נסך, אבל אם הנכרי מוציא מהאוצר מותר, כיון שהוא מסריח ע"י שמרים.

חרס הדרייני

חרס הדרייני של נכרי אסור בהנאה, והיינו של הדריינוס קיסר שהיה נוטל עימו כשיצא בגייסות, שלקחו קרקע בתולה שלא עבדו בה מעולם שכחה קיים ונתנת כוחה בין ונעשה חזק, ועיבדה ונטעו בה גפנים, ושמו את היין בכלי חרס חדשים שהם בולעים כדי שיבלע היין בכלים, וכשהיו שמים חתיכות מהחרס במים היה יוצא יין מזוג, ויין ראשון (משובח) שלנו כמו המים ששרו בהם את החרס בפעם השלישית שלהם.

רוצה בקיומו על ידי (בשביל) דבר אחר-

נחלקו רבי אלעזר ורבי יוחנן אם 'רוצה בקיומו על ידי דבר אחר' מותר או אסור, ונפקא מיניה אם מותר לסמוך כרעי המיטה בחרס הדרייני או שאסור, (והלכה כמי שאסור).

והא דנודות של עכו"ם אסור לעשות מהם אוכף לחמור, למ"ד האוסר ניחא, ולמ"ד המתיר אסור שמוא יבקע נודו של הישראל, ויתפור מזה על גבי נודו ויתן יין העכו"ם טעם בינו של ישראל.

והא שמואל לקנות קנקנים של עכו"ם, למ"ד המתיר ניחא, ולמ"ד האוסר צ"ל דשאני הכא שאין האיסור בעין.

דרדורין ורובאבות של עכו"ם שכנוס בהם יין ישראל, אסור בשתיה ומותר בהנאה, ור"ג שותה מזה ולא הודו לו, ובברייתא אחרת איתא שהודו לו, והגמ' אומרת שסייעתו לא הודו לו אבל בנו הודה לו, או שזה מחלוקת אם הודו לו או לא.

עורות לבובין שחתוכים כנגד הלב בצורת ארובה אסורים בהנאה מפני שהיו מוציאים את הלב דרך נקב לעבודת כוכבים, ונאסר משום זבחי מתים, והאיסור הוא דווקא כשיש עליו גלד דם דידוע שמחיים נקרע (ולא

לאחר הפטיוס אירע בו כך ולא לעבודת כוכבים), ואם מלחו אסור אף בלא גלד דם, דאימא מלחו העבירותו.

ל"ג: ולרשב"ג אינו אסור אלא כשהקרע עגול אבל משוך מותר משום שאין עושים כך לעבודת כוכבים, וכן הלכה.

בשר עכו"ם – בשר הנכנס לבית עכו"ם שהעכו"ם רוצה להכניס מותר אם נטלו עם כניסתו לפני שהקריבוהו, והיוצא אסור בהנאה מפני שהוא זבחי מתים, שא"א שאין כאן תקרובת עבודה זרה, והיינו כרבי יהודה בן בתיא דס"ל שתקרובת עכו"ם מטמאה באהל, דכתיב "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים" – מה מת מטמא באהל אף תקרובת עבודת כוכבים מטמאה באהל, וה"ה שלומדים שאסור בהנאה כמות. ולרבי אלעזר כל שחיתת עכו"ם אסורה, דסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים וא"כ השחיטה היא תקרובתה.

מו"מ עם ההולכים לע"ז-

עכו"ם ההולכים למקום העבודה זרה למרחוק (-תרפות) אסור לשאת ולתת עמהם, דאזיל ומודה לעבודת כוכבים, ועוד שהוא קונה ממנו לתקרובת עבודת כוכבים, ועם החוזרים מותר, דמאי דהוה הוה, אא"כ חוזרים חבורה ביחד, משום שדעתם לחזור.

ל"ג. ישראל ההולך למקום עבודה זרה, בהליכה מותר, דדילמא הדר ביה, ובחזרה אסור, דכיון שנמשך אחריה יחזור להודות לה, ובישראל מומר אסור אף בהליכה, מפני שודאי ילך לשם.

עכו"ם ההולך ליריד (-שוק של עבודת כוכבים) מותר לשאת ולתת עימו בהליכה ובחזרה דלסתירה הוא הולך, ואין חוששים שמעותיו הם דמי עבודת כוכבים שמכר צלמים בשוק, דאמרין שמכר שם גלימא או חמרא, אבל ישראל שהולך לשם בהליכה מותר ובחזרה אסור, דאם היה רוצה למכור היה מוכר כאן.

כלים של עכו"ם ודרך הכשרתם

נודות עכו"ם של עור **וקנקניהם** של חרס שיש בהם יין ישראל אסורים בהנאה לר"מ, ולחכמים אין אסורים בהנאה. ובברייתא איתא שגרודים שאין בהם זפת חדשים מותרים (בנודות מותר גם אם היה בהם יין זמן מועט, דעור לא בלע בזמן מועט, אבל בחרס אסור אפילו אם היה בו יין זמן מועט, דחרס בלע לאלתר), וישנים או מזופפים אסורים, ישנים כיון שהיה בהם יין נסך זמן מרובה זה בולע, ובמזופפים הזפת בולע אפילו בפעם אחת.

ואם העכו"ם ריבבם ועיבדם (-התיך הזפת לתוכם) ונתן לתוכם יין בעוד שהזפת חם כדי ליטול מרירת הזפת, וישראל עומד על גביו, אין בהם איסור הנאה, לרב פפא אין ההתר אלא כשישראל נתן לתוכם את היין, ובעי אחר עומד על גביו שמוא אגב טידידה בנתינת היין לתקן הנוד לא שם לב שהעכו"ם מנסך, ולרב זביד אף בעכו"ם מותר, דנעשה כזורק מים לטיט דאותו יין הולך לאיבוד ונטל טעמו ושבו אינו פולט, כמים הניתנים בטיט שכלים מאליהם כשמתייבש הטיט כאילו לא היו, (ומ"מ עכו"ם ששם יין בבי מילחי (-כלי מלא מלה) של ישראל י"ל שהמלח נאסר, כיון שהיין לא הולך לאיבוד והוא נתן טעם במלח ואינו מתייבש).

הכשרת כלים שהיה בהם יין עכו"ם-

ממלאם מים ומערה את המים אחרי מעת לעת, וכן יעשה ג' ימים, (וא"צ להניח את הכלים מול השמש. ל"ג), וזה מועיל בין בכלים שעכו"ם גזל מישראל, בין בכלים שהיו מתחילה של עכו"ם, בין בנודות בין בקנקנים מהרס.

וכן יכול להכשירים ע"י נתינת ציר או מורייס שהם שורפים את היין הנבלע ומכלים אותו, והכשר זה מועיל לכתחילה.

ל"ג: וכן יכול להכניסם לכבשן האש בכדי שהזפת תנשור, או אפי' שהזפת תהיה רפויה.

ואם הכנים לתוך הקנקנים קיסמים דולקים עד שנשרה הזפת, נחלקו רב אחא ורבינא אי מהני או לא, ולהלכה לא מהני ולא דמי להחזירם לכבשן, דשם הסיק מבחור ועד שנשרה הזפת נתלבו החרס, אבל כשהכנים האור בפנים מיד הזפת נוסר. ומהכא שמעינן שחביות או קנקנים כיון שמכניסין לקיום לא סגי בהכשר בפנים, בין לשרפן בין לתת לתוכם מים חמים, דאפילו באור עצמו לא סגי, אבל אם אפשר לשרפן מבחור שירי, לפיכך צריך לערן מעת לעת כנ"ל או להשהותם עד שנים עשר חדש.

הכנסת שיכר בכלים של עכו"ם – לרב נחמן ורב יהודה אסור להכניס שיכר לכלי עכו"ם, ולרבא מותר מפני שהשיכר מבטל טעם היין, ואין לחוש שבטעות יכניסו שם יין.

רב יצחק בר ביסנא היו לו כלים העשויים מגללי בקר שהיה בהם יין נסך, ומילאם מים והניחם בשמש והם פקעו, ואמרו לו רבי אבא שהיה מספיק למלאם מים ולא היה צריך להניחם בשמש.

כלי נתר העשוי מקרקע שחופרים שם צריף (מין מלח), אין לו טהרה עולמית מין נסך הנבלע בהם, דבליעי טובא.

עכו"ם שהכניס יין לכלים של ישראל לזמן מועט ולא לקיום, די שישכשך בכלי מים והכלי מותר.

כלים העשויים מאדמה אדומה או מאדמה קשה משכשכש במים ומותרים, כיון שאינם בולעים הרבה.

כוסות חרס ששתה בהם עכו"ם שזה דבר שאין מכניסו לקיום, אם הוא שותה בשימוש הראשון לכו"ע אסור דאיידי דרכיכי בלעי, וצריך למלא בהם מים ג' ימים וכני"ל, ואם שותה בשימוש השני ללישנא קמא יש בזה מחלוקת וללישנא בתרא אסור לכו"ע, ובשימוש השלישי יש בזה מחלוקת, ולהלכה בראשון ובשני אסור ובשלישי מותר.

מאני דקוניא (-כלי חרס המצופים עופרת), אם הם חלקים והכלי לבן או שחור מותר, אבל ירוק אסור, משום שיש בו צריף, וי"א שאף ירוק מותר, וכל זה לגבי יין נסך מפני שתשמישו בצונן, (ולא מפני שהוא דרבנן, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון), אבל לגבי פסח כיון שתשמישו בחמץ כל ימות השנה בחמין ובלעי טפי, אף לבנים או שחורים אסורים, כיון דמדמיית' מזויעים מבחורין מוחמת הבליעות שלהם, ואם יש בכלים בקעים וסדקים כולם אסורים.

ל"ד. כלי חרס אינו יוצא מידי דפיו לעולם דהא כתיב ביה "ישבר" – אין לו טהרה אלא שבירה.

קנקנים של עכו"ם אסורים.

מתענים לשעות כגון שעדיין לא טעם מתחילת היום, ומשש שעות ולמעלה רוצה לקבלו עליו לתענית. ואם השלים מתפלל תפילת תענית.

משה שימש ב'ז' ימי המילואים בחלוק לבן (ולא בבגדי כהונה שהיה הוא זר), וי"א שלא היה לו אימרא -שפה.

חרצנים וזגים (-פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכם) **של עכו"ם** אסורים לר"מ אף בהנאה, ולחכמים רק לחים והיינו כל י"ב חודש אסורים בהנאה, אבל לאחר י"ב חודש מותרים אפי' באכילה.

וכן דורדיא דחמרא (-שמרים) של עכו"ם, וקנקני חרס, או אבטא (-חמת מעור עב) דטייעי (שהולכי דרכים נושאים אותה למרחוק, וצריך "ב חודש משום דהוי כמכניסו לקיום), או פורצני (פסולת של ענבים) או קנקני חרס שחורים, מותרים לאחר י"ב חודש).

ל"ד: מוריים (-שמן של דגים) **של עכו"ם** אסור לר"מ אף בהנאה שמא עירב בו יין, (ולא עושים אותו מדגים טמאים), ולחכמים אינו אסור בהנאה. ומוריים של אומן, בפעם הראשונה והשנייה מותר, מפני שיש בו הרבה שומן ולכן לא שמים בו יין כי היין מקלקל אותו, אבל בפעם השלישית אסור, דכיון שאז אין בו הרבה שומן צריכים להכניס בו יין. ורבי אבא דמן עכו אמר לשמור ספינה שהביאה מוריים לעכו, ואין לחוש שהכניסו בה יין בספינה, שהרי היין שזהו אף ארבעה מהמוריים, ואין לחוש שהכניסו בה יין בצור ששם היין בזול, כיון שיש שם עיקולי ופשורי ואין מושכי הספינה יכולים לבוא באותו הדרך.

חילק אומן דגי סולתנית שכשהם קטנים אין להם סנפיר וקשקשת ועתידה לגדול לאחר זמן הם טהורים, אמנם כיון שהעכו"ם מערבים עימה דגים טמאים אסורים, אבל אומן כיון שאינו מערב מותרים.

גבינת עכו"ם

להלן (ל"ה): יבואר שחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור באכילה, שמא מעורב בו חלב מבהמה טמאה. ובסוגיין יבואר האם עשית הגבינה ע"י נכרי אוסרת את הגבינה, ולאלו חששות ניתן לחשוש בגבינה של עכו"ם, וכן יבואר הדין המיוחד ב'גבינת בית אונקיי' שר"מ אוסרה אף בהנאה.

גבינת בית אונקיי של עכו"ם - לחכמים אינה אסורה בהנאה, ולר"מ אסורה אף בהנאה (אמנם שאר גבינות מותרות בהנאה גם לר"מ), מפני שרוב העגלים של אותה עיר שמעמידים את הגבינה בקיבתם, נשחטים לע"ז, (אבל מיעוט אינו אוסר אף שר"מ חייש למיעוטא (ואומר שקטן וקטנה לא חולצים ולא מייבמים, שמא ימצאו סריס או איילוניות), משום שביחד עם שאר בהמות שמעמידים בקיבותיהם שאינם נשחטים לעבודת כוכבים הוי מיעוטא דמיעוטא).

ואף לריש לקיש שסובר שהשווחט בהמה ואינו עובדה בשחיתה עצמה אלא שוחטה כדי לזרוק את דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים אינה נאסרת, דאין מחשבים מעבודה לעבודה, דאף שהשווחט ע"מ לזרוק את הדם בפיגול נפסל הקרבן, לא ילפינן חוץ מפנים, (ורבי יוחנן אוסר, דס"ל מחשבין מעבודה לעבודה דילפינן חוץ מפנים), שאני הכא שהוא אמר שבגמר זביחה הוא עובדה, והיינו שהשחיתה עצמה היא לשם עבודה זרה, וזביחה היא עובדה חשובה כזריקה והיא אוסרת.

רבי ישמעאל שאל את רבי יהושע **מפני מה אסור גבינות של עכו"ם** באכילה ולא בהנאה, לרבנן. ולחלב טמא לא חיישינן, דחלב טמא אינו עושה גבינה.

ואין לומר שאסורה מפני **שמעמידים אותה בקיבה של נבילה**, שהרי עולה חמורה מנבילה שהרי אסורה בהנאה ומועלים בה, ומ"מ י"א שמותר לגמוע את החלב כשהוא חי, ולחכמים אסור להנות מזה מדרבנן, אבל אין בזה מעילה, דאסורי הנאה הפרש שלהם מותר, (מסברא שהרי לא ניחא ליה בנפחיה ולכן הפרש אינו חשוב שיחול עליו איסור, ומגזירת הכתוב דכתיב "ולא יאכל את בשרו" – בשרו אסור אבל הפרש מותר).

רבי יהושע אמר שטעם האיסור **מפני שמעמידים אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים**, ולגבי עבודת

כוכבים אף פרש אסור, (מסברא שהרי ניחא ליה בפרש כדי שיהיה נראה שמן, ולכן חל שם עבודת כוכבים על הפרש, ומגזירת הכתוב דכתיב "ולא ידבק בידך **מאומה**", ולכן המקדש בפרש זה אינה מקודשת). ורבי ישמעאל דחה דא"כ תהיה אסורה בהנאה, ואין לומר שמוותרת בהנאה כיון שאין האיסור בעין, דמה שהקיבה מעמידה את הגבינה זה נחשב שהאיסור בעין.

ל"ה: ולא ענה לו רבי יהושע את הטעם האמיתי משום שזו גזירה חדשה, ואמר לו שאין לקרוא "כי טובים דודיך מיין", אלא "כי טובים דודיך מיין", שהי בהמשך הפסוק נאמר "לריח שמניך טובים וכו' על כן עלמות אהבך" ולשון זה לא שייך לומר נלקיבה, ומוכח שפסוק זה אמרה כנסת ישראל לשכינה, שערבים עליה דברי סופרים יותר מיינה של תורה. וכוונתו היתה לרמוז לו את הפסוק "ישקני מנשיקות פיהו", שיחשוק שפתותיו ולא ישיב על גזירה חדשה זו עד י"ב חודש, שמא יש אדם שלא יסכים עם הטעם ויבוא לזלזל בגזירה, אבל כשלא יודעים את הטעם יסבירו שרבנן ראו דנפיק מינה חורבה ואנן הוא דלא בקיאנן בטעמא. (לריח שמניך טובים- תלמיד חכם דומה לצלוחית פלייטין, שריחה נודף דווקא כשהיא מגולה כשמלמד תורה לתלמידים אז יצא לת"ח שם, וכשהוא מלמד מתגלים לו דברים מכוסים (מעצמים של טורח כשהוא מלמד), דכתיב "עלמות אהבך", ומלאך המות אוהבו, ונוחל עולם הזה ועולם הבא. ל"ה:).

טעם האיסור למסקנה-

לרבי יהושע בן לוי הטעם **משום ניקור**. ורבי ירמיה מקשה שא"כ יבשה או ישנה תהיה מותרת, שהרי כל דבר שנתגלה ויבש או ישן אין בו משום גילוי, לפי שאין הארס מניחו לייבש או ליישן.

לרבי חנינא הטעם משום שודאי **נשאר צחצוחי חלב** בין הגומות של הגבינה, וחלב שחלבו עכו"ם אסור אם לא ראוהו ישראל בזמן החליבה שמא עירב בו חלב טמא שהוא אסור מן התורה, וחלב טמא אינו נעשה גבינה.

לשמואל הטעם מפני **שמעמידים אותה בעור קיבת נבילה** ועור איננו פירשא ואסור, אבל הקיבה עצמה חלב קרוש הכנוס בה מותרת דפירשא בעלמא הוא, ומה ששינוי שקיבת עכו"ם שהיא נבילה אסורה, היינו כרבי ליהושע לפני שחזר בו (ומשנה לא זזה ממקומה הואיל וכבר נשנית).

ל"ה: לרב מלכיא הטעם מפני **שמחליקים פניה בשומן חיזיר**.

לרב חסדא הטעם מפני **שמעמידים אותה בחומץ**.

לרב נחמן בר יצחק הטעם מפני **שמעמידים אותה בשרף הערלה**, ואף לרבי יהושע שהמעמיד בשרף הערלה מותר, היינו דווקא בשרף היוצא מהעלים או מהענפים, אבל בשרף הפירות (אפי' פגין) אסור.

הגמ' שואלת למה לרב חסדא ולרב נחמן בר יצחק אינה אסורה בהנאה.

דברים של עכו"ם שאסורים באכילה ומותרים בהנאה

במתני' לעיל (כ"ט:) נתבארו אלו דברים של עכו"ם אסורים באכילה ובהנאה, וכגון יין נסך, (ויש דברים שנחלקו תנאים אם הם אסורים בהנאה), ובמתני' דהכא יבואר אלו דברים אסור חכמים רק באכילה (חליבת עכו"ם, פת, שמן, בישולי עכו"ם, וכו'), ויבוארו הדברים להלן (ל"ה) - ל"ט: ואח"כ יבואר אלו דברים של עכו"ם

לא נאסרו כלל), ומדוע אסור חכמים כל דבר, ובאיזה אופן דברים אלו נאסרו.

חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, אסור באכילה ומותר בהנאה, ואין טעם האיסור שמא הוא מבהמה טמאה, שהרי חלב טהור הוא לבן וטמא הוא ירוק, אלא החשש הוא שמעורב בו חלב טמא, ולכן אף אם עושה ממנו גבינה (שחלב טמא אינו נעשה גבינה), מ"מ חוששים שבשאר החלב מעורב חלב טמא, ולפי זה ס"ד שגבינה מותרת, ואי בעית אימא אף אם נעשה גבינה נשאר בו חלב טמא בין הגומות וא"כ גם גבינה אסורה.

פת עכו"ם-

פת עכו"ם אסורה באכילה ומותרת בהנאה, וטעם האיסור הוא משום בנותיהם. (ולהלן יבואר שיי"א שטעם האיסור כדי שלא יבואו לעבודה זרה).

העם היו סבורים שרבי התיר פת עכו"ם, ללישנא קמא רבי תמה על טעם האיסור אבל לא נתכוין להתיר, דסבר שבשדה היה אפשר להתירה דליכא למיחש לאמשושי דאקראי בעלמא הוא, ולרב יוסף רבי שאל אם יש פת פלטר, וכוונתו היתה לפת של פלטר ישראל, ודעת רבי חלבו שאפ"י למ"ד שכוונת רבי היתה לפת פלטר של עכו"ם, אין ההתר אלא כשאין פלטר ישראל, ולרבי יוחנן אין ההתר אלא בשדה ולא בעיר, משום חתנות. ואיבו אכל בשדה, ואמר רבא לא תשתעו בהדיה (והב"כ מביא גירסא לא תשתעו מיניה, והיינו שלא לומר הלכה בשמו), דקאכיל לחמא דארמא.

ל"ו: שמן עכו"ם-

במתני' איתא ששמן עכו"ם אסור באכילה ומותר בהנאה.

לשיטת רב דניאל גזר עליו, דכתיב "וישם דניאל אל ליבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך ובין משתיו", משתיו לשון רבים כולל יין ושמן, וס"ל לרב שדניאל אסר לכולם, אך לא אסר אלא בעיר משום חתנות, ובגזירת י"ח דבר אסור אף בשדה. (וכן אסור פת ויין ובנותיהן של עכו"ם).

לשמואל דניאל אסר רק לעצמו, וטעם האיסור הוא מפני שכלים אסורים פלטו לתוכו מבליעתם.

רבי יהודה [הנשיא] ובית דינו **התירו את השמן**, ואין הכונה לרבי יהודה הנשיא בנו של רשב"ג, אלא הכונה לרבי יהודה נשיאה שהיה בנו של רבן גמליאל בן רבי, והוא היה בימי האמוראים (וכדלהלן), ואף שאין ב"יד יכול לבטל דברי ב"יד חבירי אא"כ הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, וביותר שהרי גזירת י"ח דבר אפי' אליהו ובית דינו אין יכולים לבטל, לשמואל קסבר נותן טעם לפגם מותר, ולרב כאן היו יכולים לבטל כיון שלא פשט האיסור -עדיין לא החזיקו רובם באותה הגזירה לנהוג בזה איסור, וסמכו על דברי רשב"ג ורבי אלעזר בר צדוק שאמרו שאין גוזרים גזירה על הציבור אא"כ יכולים רוב הציבור לעמוד בה, דכתיב "במארה אתם נארים (-אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה ונאסר עליכם, ואח"כ) ואותי אתם קובעים (- גוזלים, שאתם נהנים מאותו איסור) הגוי כולו", - בעינין גוי כולוין

ל"ז: גזירת בנות עכו"ם - י"מ שגזרו שבנותיהן יהיו נדות מעריסותן –מקטנותם כשהן שוכבות בעריסה, וי"א שטעם הגזירה משום עבודת כוכבים, שגזרו על פיתם ושמןם משום יינם שהיין בוער בו ומביא לידי בנותיהן, ועל יינם משום ע"ז, ועל בנותיהם כדלהלן.

דהנה אם הם מז' אומות אסורות מדאורייתא ב"לא תתחתן בהם", ומה שגזרו בגזירת י"ח דבר על בנותיהן היינו על שאר אומות. ולרשב"י שאוסר שאר אומות מדאורייתא דכתיב "כי יסיר" לרבות כל המסירין, צ"ל שהגזירה כאן היא לאסור יחוד עם עובדת כוכבים, דאין לומר שאין איסור ביאה בעובדת כוכבים אלא בדרך חתנות ורבנן גזרו על דרך זנות, שהרי כבר בית דינו של שם אמרו "הוציאו ותשרף" על זנות. ואין לומר שאין האיסור אלא בעקום" הבא על בת ישראל, כיון שהיא נמשכת אחריה, ולא על ישראל הבא על עובדת כוכבים, שהרי הלכה למשה מסיני שהבועל ארמית קנאים (-בני אדם המקנאים קנאתו של מוקם לנקום נקמותיו) פוגעים בו, וכמעשה שהיה בזמרי וזובי, ואף שזה רק בפרהסיא כמו אותו מעשה, מ"מ בית דין של חשמונאי גזרו שהבא על עובדת כוכבים חייב משום נשג"א נדה דרבנן (דמן התורה הרי היא כבהמה), שפחה, גויה (כאילו מתחתן בה דרך אישות), ואשת אבש (דבועלת בעל יש להם, דכתיב "והיא בעולת בעל"), וישראל הרגיל בכך הואיל וכל עליה נבדלה יבוא לבעול נדה ישראלית, ויבוא לישא שפחה ועובר משום "לא יהיה קדש", ויבוא לישא עובדת כוכבים ועובר משום "לא תתחתן", ויבוא לבעול אשת איש ישראל, וי"א משום נשג"א זונה (אם הוא כהן), ואין לומר שגזירות י"ח דבר גזרו גם על היחוד, שהרי גזרו על היחוד בכמעשה אמנון ותמר, ובהכרח צ"ל שמדאורייתא אסור רק יחוד באשת איש (דכתיב "כי יסיתך אחיך בן אמן" והרי גם בן אב יכול להסית, אלא לומר שבן מותר להתייחד עם אמו ולא עם שאר עריות), ודוד גזר באותה שעה של מעשה אמנון ותמר לאסור יחוד עם פנויה ישראלית, ותלמידי ב"ש וב"ה גזרו על יחוד עם עובדת כוכבים.

תינוק עכו"ם מטמא בזיבה מדרבנן אפילו אם לא ראה זיבה, כדי שלא יהיה תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור. לרבי הוא מטמא כבר מבן יומו, ולרבי חייה מבן ט' שנים ויום אחד שהוא ראוי לביאה שהרי גזירת זיבה היא משום ביאה, ואמר רבי הנח דברי ואחוז דברי רבי חייה, ולפי זה גם תינוקת בג' שנים ויום אחד מטמאה בזיבה כיון שאז היא ראויה לביאה, (וקמ"ל שהיא מטמאה בגיל זה אע"ג דלא ידעה לארגולי דאינה ערוממית עד שתהא בת ט').

ל"ז. רבי יהודה נשיאה התיר שמן עכו"ם, ולא רצה להתיר פת כדי שלא יקראו לו בי דינא שריא, כמו שקראו יוסף שריא מפני שהעיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה שאיל קמצא טהור (יבואר להלן). וכן משקה בית מטבחיא (-הדם והמים שבבית המטבחים שבעזרה) טהורים ולא גזרו עליהם טומאת משקין. והנוגע במת טמא [טומאת שבעה רק בחיבורים, ולרבא התיר להם ספק טומאה ברה"ר], וגם רבי יהודה נשיאה התיר כבר ב' דברים, שהרי התיר גט שכתוב בו אם לא באתי מכאן וע"כ י"ב חודש וכדלהלן, ולכן לא רצה להתיר פת עכו"ם, כדי שלא יקראו לו בי דינא שריא.

הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ולא אמר מעכשיו, ומת תקור י"ב חודש, אינו גט, דמת אינו יכול לגרש, והיא אפוקי ליבם אם אין לו בן, ולרבי יהודה נשיאה הרי גט, דס"ל כרבי יוסי שזמנו של שטר מוכיח עליו שכוונתו שיחול מעכשיו אם לא יבוא, (ורבי יוסי מיירי בכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו, שלת"ק צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה, דלהוי משמע גופא מהיום שלא יהיה רשאי למכורם, ופירא לאחר מיתה, ואם לא כתב מהיום אלא לאחר מיתה לא אמר כלום, ויירשו

אחיו עמו, ובעל חוב שהלוח אחרי נתינת המתנה גובה את חובו. ולרבי יוסי א"צ לכתוב 'מהיום', דלהכי כתיב זמן בשטר לומר מעכשיו תהא מתנה מגופה של קרקע ופירות לאחר מיתה, דאי לא בעי למיתב ליה אלא לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר, והכא נמי זמנו של גט מוכיח דכוונתו מעכשיו יהא גט אם לא באתי, ותנאה בעלמא הוא וכי לא אתא נתקיים התנאי, ולא הודו לו כל שעתו (-כל ימיו נחלקו עליו), וי"א כל סייעתו, ואם אמר מעכשיו לכו"ע הוי גט. והגמרא מסתפקת (במעכשיו או לרבי יוסי) אם האשה מותרת לאלתה, שהרי ודאי לא יבוא, או שהיא מותרת רק לאחר י"ב חודש, שאז נתקיים התנאי.

לאביי אם נתן גט לכשתצא חמה מנרתיקה ומת לכו"ע לא הוי גט אם מת בלילה, ואף לרבי יוסי דהוי כאילו כתב מהיום, הרי בכתב מהיום ולאחר מיתה הוי ספק גט, דהוי ספק אם לאחר מות זה תנאי או חזרה, (ולא דמי למתנה שמפורשים כוונתו גופא מהיום ופירות לאחר מיתה, דבגט ליכא למימר הכי), ואם אמר ע"מ שתצא חמה מנרתיקה (וה"ה הכא אם אמר ע"מ שלא אבוא כל י"ב חודש) לכו"ע הוי גט למפרע, דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו אם יתקיים התנאי, והמחלוקת היא כשאמר אם תצא חמה מנרתיקה ומת בלילה, (וה"ה הכא אם אמר אם לא באתי), אם אומרים שזמנו של שטר מוכיח עליו או לא.

איל קמצא דכן – לרב פפא היינו שושיבא חגב שראשו ארוך, ולעולא היינו סוסביל, ויוסי בן יועזר (הנ"ל) התיר בראשו ארוך, דכתיב בסימני חגבים טהורים "את אלה מהם תאכלו, את הארבה למינו ואת הסלעם למינהו ואת החרגול למינהו ואת החגב למינהו" וכולם אין ראשם ארוך, ודרשי כלל ופרט וכלל, ולא ראי ארבה כראי סלעם וכי הצד השווה שבהן שיש להן ד' רגלים ד' כנפים ויש להן קרסולין וכנפיו חופין את רובו אף אני אביא כל שיש לו ד' סימנים הללו, ורבנן אסרו דדרשי כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. וי"א שאם ראשו ארוך אסור לכו"ע, ונחלקו היכא שכנפיו חופים את רובו ע"י הדחק אם הוא טהור ומותר באכילה, או דבעינן רובא דמינכר -רוב הנראה לעיניים.

ל"ז: משקה בית מטבחיא דכן (-טהור) – לרב טהור ממש, דס"ל שטומאת משקין דרבנן (והא דכתיב "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא" היינו שמשקין מכשירים לקבל טומאה), ולא גזרו במשקה בית מטבחיא. ולשמואל אינו מטמא אחרים, אבל הוא נטמא מאחרים, דס"ל שטומאת משקין עצמם זה דאורייתא, ורק לטמא אחרים זה דרבנן, וזבזה לא גזרו במשקה בית מטבחיא.

טומאת הנוגע בטמא מת – הנוגע במת טמא מדאורייתא דכתיב "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת" וכו', וגם הנוגע במה שהטמא נגע בו הוא טמא, דכתיב "וכל אשר יגע בו הטמא יטמא", אמנם דווקא נגעות בחיבורים בשעה שהוא נגע במת טמא טומאת שבעה, אבל שלא בחיבורים (-לאחר שעזב את המת) מדאורייתא טמא טומאת ערב, דכתיב "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים" וכתיב "וכל אשר יגע בו הטמא יטמא" ומשמע טומאת שבעה כטומאת מת, וכתיב "והנפש הנוגעת תטמא עד הערב", ובהכרח שיש חילוק בין טומאה בחיבורים לטומאה שלא בחיבורים, וחכמים גזרו שאף שלא בחיבורים יטמא טומאת שבעה. ועל זה בא רבי יוסי ב' יועזר ואוקמה אדאורייתא.

ולרבא רבי יוסי ב' יועזר לא איירי בהכי, אלא הוא התיר ספק טומאה ברשות הרבים, דכיון דמסוטה

ילפינן דכתיב "ונסתרה והיא נטמאה" מפיק ליה בלשון טומאה לומר שעל הספק אסורה, ומכאן לומדים ששרץ מטמא מספק, אינו אסור אלא ברשות היחיד שהרי אין סתירה ברשות הרבים, וה"ה טומאת ספק בשרץ אינה אלא ברשות היחיד ולא ברה"ר, ורבי יוחנן אמר שזה הלכה ואין מורין כן כדי שלא יזלזלו יותר, ויוסי בן יועזר הוא שהורה לעשות כך, ונעץ קורות לומר עד כאן רשות הרבים, ועד כאן בבקעה שבעה חלקים מקפיד בדריסת הרגל, או אחרי ד' אמות הסמוכות לרשות הרבים רשות היחיד. (ורבי ינאי אמר לגבי ספק טומאה ברה"ר שכיון שיש נהר שיטבול).

בישולי עכו"ם

חכמים אסרו לאכול דבר שנתבשל ע"י עכו"ם, (י"א כדי שלא יהא רגיל לאכול אצלו ויאכילנו דבר טמא, וי"א כדי שלא יבואו להתחתן עם בנותיהם). ולהלן (ל"ז - ל"ח): יבואר באלו דברים נאמר האיסור, ובאלו דברים ואפנים הדבר לא נאסר.

שלקות של עכו"ם (-דבר שבישלו עכו"ם ואפי' בכלי) אסורים באכילה ומותרים בהנאה, והאיסור הוא מדרבנן כדי שלא יהא רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא, ובמחמין פירש רש"י שכל דברים אלו נאסרו משום חתנות, ואסמכה אקרא דכתיב "אוכל בכסף תשבירני ואכלתי, ומים בכסף תתן לי ושתיתי" -מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה. אבל אין לומדים מפסוק זה שאסור מדאורייתא, ובעינן דומיא דמים שלא נשתנו שהרי חיטים ועשאו קליות מותרים, דא"כ חיטים וטחנם יהיו אסורים, ותניא חיטים ועשאו קליות והקמחים והסלתות שלהם מותרים, ואין לומר שנאסר רק דבר שנשתנה ע"י האור, דהא לא כתיב בפסוק אור.

ל"ח. באיזה דבר אין איסור בשולי עכו"ם-

בסורא מתנו שכל דבר הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם. ובנהרדעא מתנו שכל דבר שאינו נאכל על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עכו"ם. ונ"מ בדגים קטנים וארדי ודייסא שאינם נאכלים חיים ואינם עולים על שלחן מלכים.

אמנם דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בישולי עכו"ם דהם נאכלים חיים מחמת מלחן, ואם צלאם העכו"ם מותרים, ואפשר לעשות בהם עירוב תבשילין, אף אם עשאו כסא דהרסנא (שטיגן במוריים שומן דגים עם קמח) אסור אף שהמוריים נאכל כמות שהוא חי, כיון דקימחא עיקר והקמח אינו נאכל חי.

אם העכו"ם לא התכוון לבשל, כגון שחרך ראש בהמה, מותר לאכול אפי' את ראש אוזן הבהמה שהוא ממחר העצלות, כיון שלא נתכוון לבשל, וכן אם עכו"ם הצית אור באגם החגבים שנתרכבו ותגבשו מחמת האור (וחגב אינו טעון שחיטה) מותרים אם הוא יודע שהם כשרים, ואין חילוק בין עכו"ם לישראל, וכן אם העכו"ם זרק יתד לתנור לייבשו והטמין בה ישראל דלעת חיה לפני שהעכו"ם הסיק את התנור, אין בזה משום בישולי עכו"ם, כיון שכוונתו לחזק את הכלי ולא לבשל דאין בישול בכלים.

קירוב בישול ע"י עכו"ם - ישראל שהניח בשר על גבי גחלים מותר לעכו"ם להופכו כדי לקרב את בישולו, או להגיס בקדירה, אם התבשיל היה מתבשל בלאו הכי, אבל אם בלא שיהפכו לא היה מתבשל אסור.

מאכל שנתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי (ליסטים היה ואכל כל דבר המבושל קצת) אין בו משום בישולי עכו"ם, והיינו אף שהוציאו ישראל והכניסו עכו"ם

לתנור, אבל אם לא הוציאו בלאו הכי מותר כיון שהעכו"ם רק קירב את בישולו וכנ"ל.

ל"ח: בישול ע"י ישראל ועכו"ם יחד - עכו"ם שהניח תבשיל ע"ג האש ובא ישראל והפכו מותר, ואינו אסור אלא כשתחילתו וגמרו ע"י עכו"ם, וכן בפת אם העכו"ם הסיק את התנור וישראל הכניס את הפת, או איפכא, או שהעכו"ם גם הסיק וגם הכניס והישראל חתה מעט שהחיותי מחמם ומוציא את חום הגחלים, מותר.

דג מליח שנמלח ע"י עכו"ם, ובמליחתו הוא נאכל בלא בישול, לחזקיה ובר קפרא מותר דאין זה בישול, ולרבי יוחנן אסור דזהו בישול.

ביצה שצלאה עכו"ם לחזקיה ובר קפרא מותר כיון שהעכו"ם נגע רק בקליפה, ולרבי יוחנן אסור, וכן מבואר בבביריתא. ורב חייא פרוואה פסק לבני ריש גלוצא לקולא, דאין דבריו של אחד במקום שניים, ורב זביד אסר בשם אבין, והשקוהו הנך דבי ריש גלוצא דלא הוו מעלי חומין לפי שהיה מחמיר עליהם, ולא הוו מעלי, ונח נפשיה.

קפריסין וקפלוטות שבישולם עכו"ם מותרים, דדרך לאוכלם חיים. הקפריסין הם שומר לפי הצלף, וקפלוטות זה כרתי.

חמין וקליות של עכו"ם מותרים דלא נשתנו מבריתין.

המלטיא של עכו"ם מותרים, והיינו מאכל שהובא ממצרים שהיו מביאים זרע כרפס זרע פשתן זרע תלתן, ושורים את כולם במים פושרים עד שהם צומחים, ומביאים כדים חדשים עם מים ושמים שם גרגישתא ומניחים עליה את מה שגדל, ונכנסים לבית המרחץ וכשיצויאם זה כבר ראוי לאכילה, והיו מבצנים גופם ע"י, ולרבי חנינא זה שקר, או שזה ע"י כשפים.

כוספן (-פסולת תמרים שעשו מהם שיכר) של עכו"ם, אם הוחמו ביורה גדולה אסורים משום חשש שקיבלו טעם מדבר איסור, אבל אם הוחמו ביורה קטנה שאין ראש ציפור דרוז יכולה להכנס לתוכה מותרים, דאין חתיכת איסור קטנה מזה, ולמ"ד נותן טעם לפגם מותר, גם ביורה גדולה, דכל גיעולי נכרים הם נותן טעם לפגם, שהרי האיסור התבשל אתמול וכבר הופג טעמו ונפסל בלינה, חוץ מקדירה בת יומא שזה נותן טעם לשבח ואסור.

שמן מבושל של עכו"ם לרב ששת אסור, ולרב ספרא אין לחוש שנתערב שם יין מפני שזה מסריח, ואין בזה משום בישולי עכו"ם מפני שהוא נאכל כמות שהוא חי, ואין בזה משום גיעולי עכו"ם מפני שזה נותן טעם לפגם.

תמרים שבישולם עכו"ם - אם הם מתוקים מותרים שהרי הם נאכלים חיים, ואם הם מרים שהבישול ממתקם או מצינעא שנאכלים חיים ע"י הדחק, אסורים.

שתייתאה (-תבשיל העשוי מקמח קליות שיבשו בתנור), ללישנא קמא אם הוא עשוי מחיטים ושעורים מותר דאין דרך לתת שם חומין, ואם הוא עשוי מעדשים שלפי שהם מתוקים יותר מדאי נותן שם חומין, אסור, ואם נתן בעדשים מים, לרב מותר, ולאבואר דשמואל ולולי אסור משום גזירה. וללישנא בתרא אף בחוסיף מים אסור לכו"ע, ונחלקו בשל חיטים ושעורים אם גוזרים או לא. והאידינא לית דחש לאבואר דשמואל ולוי.

כבשים של עכו"ם (שכבשו דגים או ירק או ראש וגלמים של בהמה), אם דרך לתת לתוכם יין וחומין אסורים

באכילה ומותרים בהנאה. ואם ידוע שנתנו לתוכם יין, לחזקיה אסורים בהנאה כיון שהיין ניתן למתק את הטעם, (משא"כ מורייס שמותר בהנאה לרבנן אע"פ שרוב העולם שמים בו יין, מפני שהיין ניתן להעביר זוהמא של הדגים, והוי כמאן דאזיל לאיבוד), ולרב יוחנן אף בידוע מותר בהנאה, ואף לר"מ שאוסר מורייס בהנאה, התם ידיע ממושו שהרי מטבילים בו והרטב נאכל והיין נאכל עימו, כאן דלא ידיע ממושו דאין אוכלים את הרוטב אלא את הירק, ולא הכניסו את הירק לתוכו אלא כדי להתקיים.

אכילת דגים שנקנו מעכו"ם וסימני טהרה

להלן יבואר באלו אופנים אסור לאכול דגים שנקנו מעכו"ם מחשש שיש שם דגים טמאים, וכן יבוארו דיני סימני טהרה בדגים.

ל"ט. טרית טרופה (-דגים קטנים מלוחים שנטרפו ואין הדגים ניכרים) של עכו"ם אסורה באכילה, דחיישינן שיש שם דגים טמאים, (אבל באינה טרופה מותרת, מפני שאין דגים טמאים שדומים לטהורים), ומותרת בהנאה.

ציר של עכו"ם שאין בו דגה כלבית השוטטת בו, אסור באכילה ומותר בהנאה, דדרך הכלבית להווצר מאיליה בתוך דגים טהורים, והיא עצמה טמאה, ובתוך דגים טמאים אינה נוצרת.

סולתנית של עכו"ם אסורה באכילה אע"פ שהיא דג טהור (שאף שאין לה סנפיר וקשקשת הם עתידים לגדול לה לאחר זמן), כיון שעולים עימה דגים טמאים, ואיכא למיחש לאחד מאלף דמיו ולא מינכר, והיא אסורה אע"פ שאינה טרופה, ומותרת בהנאה. ודגי סולתנית הבאים מנהר בב, בזמן רבי אבהו היו מותרים, שאף שאנו רואים שדג טמא יכול להיות בנהר הזורם בחווק אע"פ שאין לו חוט השדרה, וכן יכול להיות במים מלוחים אע"פ שאין לו קשקשים, מ"מ בנהר זה לא מצויים דגים טמאים, מפני שהיטט שבו אנו מגדל דגים טמאים, אמנם בזמן רבינא היו אסורים, כיון שנהר גוזא ונהר גמזא נשפכים לשם. ורבה בר רב חנה לא אכל סולתנית כששמע שמכנים אותה בשם דג טמא והבין שיש בה דבר טמא, ובאמת בבוקר מצא בה דבר טמא, וקרי אנפשיה "לא יאונה לצדיק כל און".

סימני טהרה בדגים - סולתנית ועפיץ אין להם סנפיר וקשקשת אך עתידים לגדול לה אח"כ, ולכן דגים אלו מותרים, וכן דגים שיש להם עכשוי סנפיר וקשקשת ועתידים להשיר בשעה שעולים מן הים מותרים, כגון אקונס ואפונס כטספטייס ואכספטייס ואוטנס.

רבי אבהו הכריז בקיסרי **שקירבי** (-שומן) **וביצוי הדגים** מותר לקנותם מכל אדם, דחזקתם שבאים מפלוסא ואספמיא ואין דגים טמאים מצויים שם.

מיני דגים האסורים והמותרים - חמור ים מותר, ושור ים אסור. שפר נונא מותר, וקדש נונא אסור, וי"א שקבר נונא אסור. ור"ע התיר דג הדומה לחיפושא ששהכניסו לסל וראה בו קשקשים דקים. ורב פפא התיר דג הדומה לצלופח כשהחזיקו מול השמש וראה בו קשקשים דקים. ורב אשי התיר דג הדומה לשפרנונא, כשחיככו בספסלים לבנים וראה בו קשקשים שחורים.

קורט של חלתית של עכו"ם אסור באכילה (ומותר בהנאה), משום שחותכים אותו בסכין, ואגב חורפיה השמונית נותנת טעם לשבת.

נאמנות בני ביתו של חבר-

מותר לקנות חלתית מחבר, ואם מת מותר לקנות מעבדו, דעבדו של חבר הרי הוא כחבר.

אשת חבר ועבד חבר הרי הם כחבר, וחבר שמות אשתו ובניו ובני ביתו הרי הם בחזקתם עד שיחשדו, (ולכן מותר לקנות תכלת מאשתו של חבר שמת), וחצר שמוכרים בה תכלת הרי היא בחזקתה עד שתיפסל.

אשת עם הארץ או בתו שנישאת לחבר, וכן עבד עם הארץ שנמכר לחבר, צריכים מתחילה לפני שיהיו נאמנים לכל דברי חביות לקבל דברי חביות שיאכלו בטהרה ויעשרו פירות וכדו', אבל אשת חבר או בתו שנישאת לעם הארץ, או עבד חבר שנמכר לעם הארץ, לר"מ א"צ לקבל דברי חביות, ולרבי יהודה ורבי שמעון בן אלעזר צריכים לקבל דברי חביות.

ל"ט: איזה סימן צריך לתת בדברים הנשלחים - לרב חתיכת דג ובשר שאין בהם סימן, ויין ותכלת (וסימנם חב"ת), אסורים אם שלחם ביד עכו"ם ויש בהם רק חותם אחד, דכיון שדמיהם יקרים טרח ומזיז להחליפם ועל היין לנסכו, וחלתית ומורייס פת וגבינה (וסימנם חמפ"ג), וכן חלב, מותרים בחותם אחד מפני שאינו טורח לזיז בשביל רווח קטן, ואין לחוש בפת לאיחלופי, מפני שההבדל בין פת חמה לפת קרה או בין פת חיטים לפת שעורים ניכר, ולפת דומה אין לחוש, דכיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזיז. וישמואל חתיכת בשר או דג שאין בהם סימן, ויין ותכלת אסורים בחותם אחד, ומורייס חלתית וגבינה מותרים בחותם אחד. וכתב רש"י ששמואל לא חולק לדעת על רב.

בסוריה אין לקנות יין מורייס חלב מלח סלקונדרית חלתית גבינה (וסימנם ימ"ח מח"ג) אלא מן המונחורה, דתונונים שבסוריא חשודים שאינם מקפידים על "לפני עורר לא תתן מכשול" ומוכרים לישראל דברים שקנו מן העכו"ם, ואם נתארח אצל בעה"ב או ששיגר לו בעה"ב במתנה לביתו מותר, דבעה"ב לא שביק היתירא ואכיל איסורא, ושולח ממה שהוא עצמו אוכל.

מלח סלקונדרית של עכו"ם אסורה באכילה ומותרת בהנאה, והיינו מלח שכל נחתומי רומי אוכלים אותה ומעריבים בה קרבי דגים טמאים. ובבביריתא איתא שלר"מ שחורה אסורה מפני שקרבי דגים שחורים מעורבים בה, אבל לבנה מותרת, ולרבי יהודה לבנה אסורה מפני שקרבי דגים לבנים מעורבים בה, אבל שחורה מותרת, ולרבי חנינא בן גמליאל שניהם אסורים מפני שזה וזה מעורבים בה. ועוד מצינו שהיה זקן שהיה מחליק פניה בשומן חזיר.

דברים של עכו"ם המותרים גם באכילה

לאחר שנתבארו במתני' לעיל כ"ט: ובגמרא עד ל"ה: אלו דברים של עכו"ם אסורים באכילה ובתנאה, ובמתני' ל"ה: ובגמרא עד כאן נתבארו אלו דברים אסוי חכמים רק באכילה, מבאתר הגמרא אלו דברים של עכו"ם לא נאסרו כלל.

חלב שחלבו עכו"ם וישראל וראהו מותר באכילה, ואפי' אם הישראל נמצא בצד עדרו של עכו"ם, ויש בעדר בהמות טמאות, ואף אם הישראל יושב והוא לא רואה אם הגוי מערב בתוך החלב חלב אחר, מ"מ החלב מותר, כיון שהעכו"ם חושש שיקום ויראהו מערב.

דבש של עכו"ם מותר באכילה, משום שאם מערבים בו יין הוא מסריח, ואם בישלו אינו נאסר כיוון שהוא נאכל כמות שהוא חי, ואין לחוש בלביעות משום שזה נותן טעם לפגם.

דבדבניות (-אשכולות ענבים) של עכו"ם מותרות באכילה, ואע"פ שמנספות אין זה מכשיר לקבל טומאה, כיון שאינו צריך למשקה, אבל הבוצר לגת (לדורכם ולעשות מהם יין) שהוא צריך למשקה, לשמאי הוכשר דהואיל ולכן הם עומדים ניוח ליה במה דנפק מניניהו, ולהלל לא הוכשר, והודה הלל לשמאי.

כבשים של עכו"ם שאין דרך לתת לתוכם יין וחומץ, וציר שיש בה כלבית אחת בחבית סתומה, או שתים בחבית פתוחה דהכא איכא למימר דמעלמא נפל לה, מותרים אף באכילה.

מַטְרִית של עכו"ם **שאינה טרופה** מותרת באכילה. לרב הונא בעינן שיהא ניכר בה בכל דג ודג ראש ושדרה, שממאיר אשניהם חזיו או להם שדרה, וכן נחמן מספיק או ראש או שדרה, וא"צ סימן ספירי וקשקשת אלא בדגי אראה ופלמודא שראשם דומה לטמאים). עולא אמר שכל המחלוקת היא לענין צירם אבל כדי להתיר גופם של דגים של טרית לכו"ע צריך ראש ושדרה, ולרב פפא הלכתא דבעינן ראש ושדרה בכל חתיכה וחתיכה, ואם החתיכות שוות והיינו שאם מחברים אותם יחד הם מתחברות וניכר שבאו מדג אחד, מספיק באחת מהם. רב הונא בר חיננא התיר ספינת דגים כשראה שם קשקשים, (לרב ירמיה מדיפתי לא התיר אלא צירים, ולרב פפא התיר אפילו גופם), ורבא אסר (דשמא יש שם דגים טהורים וגם דגים טמאים והקשקשים באו מהדגים הטהורים). והוציא רבא כרוז שזה אסור, ורב הונא בר חיננא הוציא כרוז שזה מותר, ורב אשי לא אסר לאכול גופם משום דברי רב פפא, ולא התיר משום דברי עולא.

ציצ שיש בו כילבית אחת הגדילה מאיליה רק בציצ דגים טהורים מותר באכילה, והיינו בחבית סתומה, אבל בפתוחה בעינן שתי כלביות. ומעשה בעובד כוכבים שהביא עריבה (-ספינה קטנה) מלאה חביות והתיר רב חיננא בר אידא את כולם על סמך כילבית שנמצאת באחת מהן, משום שהיו פתוחות, וכמו שהיה באחד היה בכלום אולי נעלמא, אבל בסתומות רק אותה חבית מותרת והשאר אסורות.

קרבי דגים אין נקנים אלא מן המומחה.

ביצי דגים לרב דוסתאי נקנים מכל אדם, דדג טמא משריץ צר ממש במעי אמו ודג טהור מטיל ביצים, (ולדבריו סימני הטהרה דלהלן נאמרו על קרבי הדגים, וראשה אחד רחב ואחד צר היינו בשלפוחית שבטהור היא רחבה מצד אחד וצרה בצד השני). ולרבי זירא אף ביצים אין נקנים אלא מן המומחה, דשניהם מטילים ביצים, אלא שהטהור משריץ מבחוץ והיינו שלאחר שהוטלה ביצתו משרצת ועומדת מאיליה בחול, והטמא מבפנים במעי האם לאחר שנגמרים ביצי במעיו, ואם לא נימוחו הביצים יכול לבדוק בביצים דהניא כסימני ביציץ של עוף טהור כך סימני דגים, שאם היא כודרת (-משוכה, שבצד אחד היא רחבה והולכת ומתקצרת) ועגולגלת (-עגולה) וראשה אחד רחב ואחד צר, טהורה, ואם שני ראשיה צרים או רחבים טמאה, וסימן נוסף שאם החלמון מבחוץ והחלבון מבפנים טמאה, ולהיפך טהורה, ואם הם מעורבים זה בזה, זו ביצת שרץ של צל ולטאה מינה מטילים ביצים, וצב הוא כוכריל הדומה לצפרדע, ונפקא מיניה שאם נתקדמה וניקבה מטמא במגע, והא דבעינן מומחה היינו כשנימוחו.

מַי ואם אין שם מומחה ונימוחו העוברים, לרב יהודה אפשר לסמוך על המוכר שאומר אני מלחתיים וראיתי שהם מדגים טהורים, ולרב נחמן צריך שהמוכר יראה לו

את הדגים, אבל באומר אני מלחתיים אינו נאמן, דשמא אינו בקי בהם.

עלה של חלתית של עכו"ם מותר באכילה דאין דרך לחותכו בסכין, ואפי' קרטיץ שבו הדבוקים בעלה או נשרו לכלי מותרים, ואין חוששים שהם מפרי אחר שנחתך בסכין והתעברו עמהם.

זיתי גלוסקאות המגולגלים (-זיתים הכנוסים בכלי עגול ומתחממים ונעצרים מאלהים) של עכו"ם מותרים אפי' אם הם רכים מאד, ואין חוששים שיש בזה יין. ולרבי יוסי אם הם רכים עד כדי שאם אווזו נשמט הגרעין, אסורים, שכיון שהם רכים כ"כ הוא עירב בהם יין.

הגבים וקפריסין וקפלוטות הנמכרים בשוק בסל שלפני החנוני אסורים, מפני שהעכו"ם מזלף עליהם יין, (וקפריסין היינו קפלוטות מבושלים וכבושים במכבש ומתקיימים, ואין בהם ביושיל עכו"ם מפני שהם נאכלים חיים, ולא משום גיעול עכו"ם מפני שהגיעול פוגמם ולא משביחם), אבל אם מביאים מהאוצר או מהערימה או מהספינה מותרים, דאין מזלף עליהם עד שנותנם לפני למכור. וכן יין תפוחים של עכו"ם הבאים מהאוצר או מהערימה או מהספינה מותרים, אבל הנמכרים בשוק אסורים, מפני שמעורבים בזה יין. ופעם אחת חש רבי במעיו, ושאל אם יש מי שיועד מה הדין ביין תפוחים, ואמר רבי ישמעאל ברבי יוסי שאביו חש במעיו והביאו לו יין תפוחים של עכו"ם ששהה שבעים שנה ושתה ונתרפא, ושתה רבי כזה יין תפוחים ונתרפא ואמר ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים.

כחן החשוד למכור תרומה לשם חולין, מותר לקנות מהאוצר ומהערימה ומהספינה אף שתרומה אין דמיה יקרים מפני שאינה ראויה אלא לכהנים, מפני שירא שישמענו רבנן ויפסידו הכל שהם יפקירו את כל האוצר, אבל מלפניו אסור.

כל הצלמים

עד כאן נתבארו בעיקר דיני הרחקה מעבודה זרה ועובדיה בפרט ומן הנכרים בכלל, כגון איסר העסקות עם הנכרי בזמן אידיהן, איסור "לא תתנם, מה אסור לעשות עם העכו"ם מפני שהם חשודים על הריבועה ועל העריות ועל הרציחה ועל עשית כרות שפקה, וכן נתבאר אלו דברים של נכרי אסורים בהנאה או כן באכילה. ובפרק זה עוברת הגמרא לעסוק באיסור הנאה מעבודה זרה או מספק עבודה זרה, ודרך גיעור העבודה זרה, וכן יבוארו עוד מדיני ע"ז.

אלו צלמים אסורים

דבר שנעבד לעבודה זרה אסור בהנאה דכתיב "פסילי אלוהיהם תשרפון באש וכו' ולא תביא תועבה אל ביתך", וכתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". ולהלן יתבאר אלו צלמים (צורות) אסורות אף שיש לעבודם להם, מחשש שעבדו להם, ומה הדין בשברי צלמים.

לר"מ כל הצלמים אסורים בהנאה, דבמקומו היו עובדים אותם פעם אחת בשנה, ור"מ חייש למיעוטא ולכן גזר שאר מקומות אטו אותו מקום.

לשמואל מיייר ר"מ באנדרטי של מולכים (צורת המלך שעושים אחרי שמת בפתח השער לזכרון, דאגב חביבותא פליח ליה), ולרבי יוחנן מיייר ר"מ בעומדים על פתח המדינה דחשיבי להו.

מַיִא. רבנן לא חיישי למיעוטא ולא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום (אבל בכפרים ודאי אסורים דאינם עושים אותם לנוי אלא בשביל לעובדם), ולשיטתא **אין אסורים אלא הצלמים שיש בידם** מוקל, לומר שרודה את עצמו תחת כל העולם כולו במקל (לשון גנאי נקיט, כלומר שרודה על הכל), או צפור לומר שתופש את עצמו תחת כל העולם כצפור, או כדור לומר שתופש את עצמו תחת כל העולם ככדור, והני ודאי נעבדו, דמשום חשיבותם עשו להם צורות כאלו בידיהם. והוסיפו עליהם

סייף, דמעיקרא סברו שזה דמות ליסטים בעלמא, ולבסוף סברו שהכונה שהורג את כל העולם, ועוד הוסיפו עטרה, דמעיקרא סברו שזה דמות אומן שעושה עטרות, ולבסוף סברו שהכונה שיהיה עטרה למלך, ועוד הוסיפו טבעת, דמעיקרא סברו שהכונה לשליח בעלמא, ולבסוף סברו שהכונה שחותם את כל העולם למיתה.

לרבה לא נחלקו אלא בשל כרכים, אם נעשו לנוי או לע"ז, אבל של כפרים אסורים כלו"ע, דודאי נעשו לע"ז.

שיטת רשב"ג שכל צלם שיש בידו איזה דבר אסור, ואפי' צדור או קיסם. ורב אשי מסתפק בצואה, אם אסור כי הכונה שכל העולם בעיניו כצואה, או שהכונה שהוא נבזה בעיני כל העולם כצואה.

שברי צלמים מותרים משום ספק ספיקא, ספק אם עבדום, ואף אם עבדום אולי ביטלום.

לשמואל אפי' שברי עבודת כוכבים שראינו שעבדוה כשהיתה שלימה מותרים, דכיון שנשברה שוב אין עובדים אותה.

מוצא תבנית יד או רגל ועומדים על בסיסם אסור, דכיון שהעמידום שם ודאי פלחי להו, ואפי' בשברי צלמים אסור, מפני שכיזאו בו נעבד. לרש"י בסיסם היינו מקום המתקן להם.

ביטול עבודת כוכבים

עבודת כוכבים אסורה בהנאה, אמנם ניתן באופנים מסוימים לבטל מהדבר הנעבד את שם עבודת כוכבים, אלא שדבר זה צריך להקשות דווקא ע"י נכרי, היודע בטיב עבודת כוכבים ומשמשיה (מ"ג), וצריך שתהא שבורה. ולהלן יבואר האם המוצא עבודת כוכבים שבורה מותרת או אסורה, ומה הדין כשישראל מיעך צורתה לגמרי.

מַיִא: עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה-

לרבי יוחנן אסורה, דיש ספק אם ביטלה, ואין **ספק מוציא מידי ודאי**, והא דתנא לעיל ששברי צלמים מותרים, היינו אף לר"מ דאוסר צלמים, וטעם ההתר משום ספק ספיקא, ספק אם נעבד, ואם נעבד שמא ביטלו.

ולרשי לקיש מותרת, מפני שהגוי ביטל אותה, מפני שאם את עצמה לא הצילח ודאי שאותו היא לא תציל, (ומה שבדגון כתיב "וראש דגון ושתי ידיו כרורות אל המפתן", וכתיב "על כן לא ידרכו כהני דגון וכל הבאים בית דגון על מפתן דגון", הסיבה היא מפני שעבדו את המפתן, משום שאמרו שאיסריה (-השר שלו, גבורתו וישרותו) עבר למפתן). והמוצא תבנית יד או רגל אינו אסור אלא בעומדים על בסיסם, וכדשמואל. (מ"ב.). המשך הסוגיא להלן מ"ב. .

אין ספק מוציא מידי ודאי-

חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות, אפי' אם הם בני יומם הרי הם בחזקת מתוקנים, ואף שאין ספק מוציא מידי ודאי, וכיון שגמורה מלאכתם ודאי בחזקת טבל היו מידי, חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, והוי ודאי, ועוד "ל שגם הטבל הוא ספק, כדמצינו שבתואה שהכניסה להצג במוץ שלה ולא מירחה בכרי בגוון בשערה, בממנתו אוכלת ופטורה ממעשר, דמירוח הוא גמור מלאכה, והכנסתה לבית קובעת למעשר לאסור אכילת עראי, ואכילת בהמה אע"פ שמואכל בהמה חיובי במעשר היא אכילת עראי, וכיון שהכניסה קודם גמור מלאכה לא קבעה למעשר, וכשמורחנה בבית לא נתחייבה במעשר, דפני הבית קבעי למעשר ולא תוך הבית, דכתיב "ואכלו בשעריך", ואפילו מירחה בשדה והכניסה דרך גנות וקרפיפות לא קבעה למעשר.

ואף שטבל שאל ראה פני תבנית אסור באכילת קבע, ואיך חבר שמת מותר לאכול אכילת קבע, אין איסור זה אלא מדרבנן, ורבנן האמינו חבר לתקנתא דידהו, אבל אם ודאי

מיוחס לפני שנכנסו לבית אין ספק מוציא מידי ודאי עד שיעשרם בפנינו.

מ"ב, **שפחה שהטילה נפל לבור ובא כהן** (נ-חכם ומוורה הוראה) **והציץ** אם הוא זכר או נקיבה בכדי להורות לה מניין ימי טומאה וימי טהרה, אם חולדה וברדלס מצויים שם שכבר אכלוהו או גרורו לחור שלהם ונמצא שכן זה לא האוהל על המת, הכהן טהור. ללישנא קמא היינו היכא שהטילה כמין נפל ואינו ודאי נפל אלא ספק נפל ספק רוח שטניה וישבת עליו ימי טומאה וטהרה, והו ספק. ספיקא. דא' הטייל ודאי נפל טמא, דאין ספק מוציא מידי ודאי. וללישנא בתרא אף בודאי נפל טהור, דכיון שמצויים שם חולדה וברדלס ודאי גרורוה שחזקתן לך, והוי ודאי.

מי יכול ואיך מבטלים עבודת כוכבים-

עכו"ם יכול לבטל עבודת כוכבים שלו או של חבירו ואפי' זה עובד לפעור וזה עובד למרקוליס, וישראל אינו מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים.

אביי אומר שלרשי לקיש שמתיר עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה, צ"ל דאיירי הכא **שפחסה** (ז-מיעך צורתה בפטיש ולא חיסרה כלום), דאף שעכו"ם שפחסה ביטלה אע"פ שלא חיסרה, ישראל לא ביטלה, ולא דמי לנשתברה מאיליה, דחתם קאמר שאם את עצמה לא הצילה אותו ודאי היא לא תבטל, אבל בפחסה ישראל חושב העובד כוכבים שהעבודת תשפיל לא מקפידה על פחיסה.

לרבא אף בפחסה ישראל ביטלה, ומ"מ אסור מדרבנן גזירה שמא ישראל יגביה ע"ז ויקנה אותה, דכל דבר הפקר נקנה בהגבהה, ואח"כ יבטלה, **וכל עבודת כוכבים שביד ישראל אינה בטילה לעולם**, וטעונה גזירה דכתיב "ושם בסתר".

וכן צ"ל שמטעם גזירה זו **עכו"ם שחיפה דרכים מאבנים של המרקוליס** (עכו"ם העובדים לגל של אבנים ע"י זריקת אבן) אסורות, (ולרבי יוחנן שאוסר עבודת כוכבים שנשתברה מאיליה ניחא בפשיטות).

וכן צ"ל שמטעם גזירה זו אם ישראל **שיפה עבודת כוכבים** של עכו"ם בין לצרוכו להסיק בה, בין לצרכה ליפותה, היא ושיפוייה אסורים, ולרבי יוחנן ניחא בפשיטות. ועכו"ם ששיפה לצרוכו היא ושיפוייה מותרים שהרי ביטלה, ואם שיפה לצורכה, היא אסורה, ושיפוייה מותרים כיון שהוא זורקם ואינו עובדם.

וכן צ"ל שמטעם גזירה זו סוברים חכמים שלא מועיל **לשחוק ע"ז** של מתכת ולזרות לרוח או להטיל לים, מפני שנעשית זבל והישראל יהנה ממנה, וכתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרס", (ולרבי יוסי מהני), ולרבי יוחנן ניחא בפשיטות.

וכן צ"ל שמטעם גזירה זו **המוצא צורת דרקון** דסתמה לעבודת כוכבים שישראל חתך את ראשו אסור. ולרבי יוחנן ניחא בפשיטות, ואם יש ספק אם ישראל חתכו ולא הוי ביטול או עכו"ם חתכו והוי ביטול מותר, דתלינן בעכו"ם, דהוי ספק ספיקא, דשמוא לא נעבד מעולם.

אין **לזרוע ירקות תחת האשירה** בימות הגשמים, מפני שנופלים עלים מהאשירה ונהיים זבל ונמצא נהנה מהאשירה, ואפי' לר"ל אסור כיון שעיקר העז' קיימת וכיון שהאיל לא בטל מה ענשרי ממנה אסור. (ולרבנן רק בימות החמה אסור מפני שנהנה מצל האשירה), והיינו מפני שכן דרך גדילתה כל השנה להשיר עלים ולגדל אחרים, אבל בשיפו' ע"י העכו"ם לצרכה (כנ"ל) השיפויים מותרים כיון שדרכו לבטלם ולהשליכם, אע"פ שהעיקר קיים.

מ"ב: שימוש בקן שבראש אילן של הקדש או אשירה- איתא במתני' (מעילה י"ג): קן שבראש האילן של הקדש לא נתנין ולא מועילין, בראשה של אשירה יתיו בקנה. לריש לקיש ששבירי ע"ז מותרים,

מתניזו לקן בקנה (ז-משליך את הקן מהאילן ע"י מקל וישרפנו ויהנה ממנו, ולא יעלה על האשירה ויטלו, דנמצא משתמש באשירה במקום טולם ונהנה ממנה). ולרבי יוחנן ששבירי ע"ז אסורים, אם הקן נעשה מעצי אשירה אסור להנות ממנו, והא דקתני יתיו בקנה מיייר כשהקן נעשה ע"י עצים ממוקם אחר, ואם העץ הוא של הקדש, אם בנתה את הקן מהעץ עצמו יש בזה מעילה, ואם הביאה עצים מעלמא לא נהנים מדרבנן שמוא יבוא להנות מעצי האילן שהוא הקדש (ובאשירה לא גזרו כיון דבידלי מיניה), אבל אין בזה מעילה דאורייתא להתחייב קרבן, כיון שאינם קדושים, ואם בנתה את הקן מעצים שגדלו אחר שהעץ הוקדש, תלוי במחלוקת אם יש מעילה בגידולים או לא. לרבי אבהו א"צ לדחוק להעמיד את המשנה שהביא עצים ממוקם אחר, ואפי"ה אין ללמוד מהמשנה ששבירי עבודת כוכבים מותרים, דהא דקתני 'יתיו בקנה' (קאן) אאפרוחים ולא אנצים, והמשנה באה לחדש (לרבי יוחנן) שמותר להתיז ולהשתמש באפרוחים בין בהקדש בין בעבודה זרה ואין חוששים שמוא יעלה דרך האילן, אבל בביצים אסור, (דכיון שהם צירכים לאילן גזרו עליהם רבנן כמו על האילן עצמו), ואפרוחים הצירכים לאימון דינם כביצים, ורישא מיייר בעצים, וקסבר אין מעילה בגידולים, וגלי אהקש דאסור מדרבנן, ולא לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא.

השוחט לשם השר הממונה על ההרים או הגבעות או הימים או הנהרות או המדבר, או לכוזל חמה או לבנה, או לכוכבים ומזלות, או למיכאל שר הגדול או לתולעת קטנה, הרי הבהמה אסורה.

דין המוצא כלים שיש עליהם צורה

המוצא כלים שיש עליהם צורה שיש לתלות שהיא נעבדה לעבודה זרה ונאסור כשרץ צריך לאבדם. ולהלן יבואר אבלו צורות חוששים שנעבדו לעבודה זרה, וכוזי הדרך לאבדם.

המוצא כלים שיש עליהם צורת מזל חמה או מזל לבנה או דרקון (שצורת דרקון אסורה אפילו בפני עצמה, וקמ"ל שאפילו כשהיא על הכלים הם עובדים לה), ויולכים לים המלח, דצורות אלו הם חשובות ועושים אותם כדי לעובדם, אבל שאר הצורות, אף שעובדים אותם כדאייתא לעיל שאפילו שלשול קטן נאסר, אין עושים אותם בשביל כך אלא לנוי בעלמא, ומספיקא לא גזרו עליהם, דא"כ אין לך דבר המותר. וכתב רש"י דמתני' כרבנן (מ): דס"ל שכל שאר צלמים מותרים. ועיין מ"א: בשיטת רבי יוסי.

לרשב"ג רק כשהצורה על כלים שתשמישם לכבוד אסורים, אבל בשתשמישם לבזיון מותרים. (לרב מ"ג): מכובדים היינו ממלעל מן המים על אוגני הכלי, ומבזוים היינו למטח מן המים בשוליים ובדפנות, ולשמואל גם שלמעלה מן המים הם מבזוים שמשתמשים בהם למאכל ולמשטה, ומכובדים היינו שעל צמידים נזמים וטבעות, ובברייתא מובאר כדברי שמואל, (ומבואר שם שגם על קוסמוסין (ז-סירים קטנים ממתכת) ועל מחזמי מים ועל סדינים ומטפחות הוי מבזוים).

לרבי יהודה גם כלים עם צורת אדם אסורים, כדמצינו שלרבי יהודה גם צורת אשה מניקה עם בן בידה, או סר אפים עם כלי מידה שבמדה בין אצורות, (מ"ג). מניקה על שם חוה שמניקה את כל העולם, וסר אפים על שם יוסף שסר והפיס את כל העולם בשני הרעב.

איזה צורות אסור לעשות

כתיב "לא תעשון אית", ודרשו חכמים שהפסוק בא לאסור עשית צורות מסוימות. ולהלן יבואר איזה צורות בכלל האיסור.

אסור לצייר **דמות המזלות** דכתיב "לא תעשון אתי" לא תעשו כדמות שמש המשתמשים לפני במזרים.

צורת **בעלי חיים** מותר לצייר, ולרב הונא בריה דרבי יהושע אסור לצייר **צורת אדם**.

מותר לצייר **צורת דרקון**, ולרשב"א אם יש לו ציצין (ז-סנפיר, ו"מ שערות) בין פרקי הצוואר אסור, וכן הלכה שאם אין לו ציצין מותר.

מ"ג רבן גמליאל עשה דמות צורות לבנות לצורך עדות החודש, לשאול לעידי המולד 'הכזה ראית או כזה' לראות אם דבריהם מכוונים.

הגמ' שואלת שאסור לעשות כדמות המשתמשים לפני ד' דכתיב "לא תעשון אית".

והגמ' מתרצת שלא אסרה תורה אלא **שמישים שאפשר לעשות כמותם** ממש, (ורב יהודה בריה דרבי יהושע לומד מ"אית" שרק אותי אסור אבל שאר שמישים מותר), וכמו שמצינו **שאסור לעשות בית כתבנית היכל**, או אכסדרא כתבנית אולם, או חצר כתבנית עזרה, או שלחן כתבנית השלחן, ולא מנורה עם ז' קנים אפי' משאר מיני מתכות, דדריש רבוי ופרט וכלי הדמיונה כשהה רק ממיני מתכות, אבל מותר לעשות מנורה עם יותר או פחות משבע קנים, (ולרבי יוסי ברבי יהודה אסור אף של עץ, מפני שכן היתה מנורת בית חשמונאי לאחר שטימאו היוונים את ההיכל ונטלו כל כלי וגברה יד בית חשמונאי וניצחום, דדריש רבוי ומיעוט ורבו, "ועשית מנורת" ריבה, "זהב טהור" מיעט, מקשה תיעשה המנורה" חזר וריבה, ריבה כל מילי ומיעט חסם, ואמרו לו ששם עשאוה משפודים של ברזל מחופה בדיל, וכשהעשירו עשאוה מכסף, וכשהעשירו יותר עשאוה מזזהב).

הגמ' שואלת שמפורש בברייתא שאסור לעשות **חמה לבנה כוכבים ומזלות**.

הגמ' מתרצת שאחרים עובדי כוכבים עשו זאת ל"ג.

הגמ' שואלת שמצינו שרב יהודה אמר לסמא עין (ז-לפחות צורה) של צורה שאחרים עשו לו.

הגמ' מתרצת ששם היה **החותם בולט**, שאסור להניחה משום חשד שלא יאמרו לה הוא עובד, (ומותר לחתום בה כי הבלטיה עושה שקע בשעוה, וחותרם שקוע מותר להניחו ואסור לחתום בו כי בשקוע נעשית בליטה בשעוה), וביחיד יש חשד.

עוד מתרצת הגמ' שמותר לעשות **כדי להתלמד**, דכתיב "לא תלמד לעשות" אבל אתה למד להבין ולהורות.

אסור לעשות **פרצוף אדם**, דכתיב "לא תעשון אתי" – לא תעשון אותי, אבל שאר הפרצופים מותרים.

אסור לעשות **דמות ארבעה פנים** פני שור ואדם ואריה ונשר בגוף אחד, כדוגמת חיות הקודש. וכן אסור לעשות כדמות השמישים שבמדור העליון כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת, דכתיב לא תעשון אית", אבל חמה ולבנה הם במדור התחתן.

ביטול ע"ז-

עכו"ם גדול יכול לבטל עבודת כוכבים בין שלו בין של חבירו. ואם אינו יודע בטיב ע"ז (כגון קטן) אינו יכול לבטל, ואם הכריחו לבטל (כמו רבי אלעזר הקפר שמצא טבעת וסטרן ועכו"ם גדול על לחיו כדי שיבטלה ורק אז הגביהה) הוי ביטול.

עבודה זרה שנאבדה אין תולים שבעליה ביטלה (אף שהמוצא בסרטיא ופלטאי גדולה ובכל מקום שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו מפני שהרבים מתייאשים מהם), מפני שהעכו"ם תולה שעכו"ם אחר יעבדה, או שימצאנה ישראל ימכרנה לעכו"ם שיעבדנה כיון שדמיא יקרים.

חשד עבודה זרה- מותר להתפלל בבית כנסת שהעמידו בו העכו"ם צלם, דאין חושדים ברבים, ומה שרבן גמליאל השאיר אצלו דמות צורות, י"ל שכיון שהיה נשיא היו מצויים אצלו רבים, או שזה היה עשוי מפרקים ולא היה מתברם אלא בזמן בדיקת העדים, וכל יומא לא חזו לו וליכא חשדא.

מחלוקת רבי יוסי וחכמים אם אפשר לטחון ולזרות ע"ז

הגמרא ממשיכה לעסוק בענין דרך ביעור הע"ז, דאיתא לעיל (ב"מ:) 'המוצא כלים ועליהם צורת חמה וכו' יולכים לים המלח', וכאן מובאת דעת רבי יוסי בזה, והמ"מ בין רבי יוסי לחכמים בענין זה.

שיטת רבי יוסי שהמוצא כלים שנעבדו לעבודה זרה ישחקם ויזרקם לרוח, או יטילם לים, כדי שלא יכשל ישראל להנות מהם. ולחכמים אין לעשות כך לרות לרוח, כיון שזה יעשה זבל, וכתב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

מ"ד, וטען רבי יוסי שמשה טחן והשליך את עפר העגל, ואמרו לו שמשה זרק את האפר למים דליכא למחש לזבל, ולא השליכו לים מפני שהשקה את בני ישראל, כדי לבודקם ע"י המים כסוסות שמי ששמו בליבו מת בהדוק, ומי שגיפף ונישק מת באסכרה, ומי שזיבח וקטר נהרג בסוף.

וטען רבי יוסי שהמלך אסא שחק ע"ז וזרקה לנחל קדרון, (שעשתה אמו כמין זכרות לע"ז והיתה נבעלת לה כל יום, ו"מפלצתה" היינו מפליא ליצנות -ליצנות מופלאה), ואמרו לו שנחל קדרון אינו מגדל צמחים, והיינו בחלק מהמקומות, שהרי דם הקרבנות (-דמים החיצוניים ודמים הפנימיים ששייריהם נשפכים על יסוד מוצב החיצון ויורדים מהיסוד לרצפה) מתערבים באמה (-סיוחן של מים שהיה בעורה) ויוצא מים לנחל קדרון, ונמכרים לגגנים לזבל גינותיהם, לוי בזה מעילה (לא דווקא מעילה, דאין מעילה בדם קדשים, אלא אסור להנות מהם בלי לשלם).

וטען רבי יוסי שחזקיה כרת את נחש הנחשת לפרסומי מילתא, מפני שהיו ישראל מקטרים לו, ואמרו לו שהנחש היה משל משה, דכתיב "עשה לך", וא"כ אין ישראל יכולים לאוסרו והוא מותר בהנאה, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומ"מ כרתו מפני שהיו טועים בו.

וטען רבי יוסי שדוד כרת ע"ז של הפלישתים, וענו לו ששם היה מותר אפילו להנות, כיון שבא איתי הגיית שהיה עכ"ם וביטל את הע"ז, ולפני שביטלה איתי הגיית שרפו את הע"ז. וכן מצינו שדוד שם בראשו עטרה שהיתה של הע"ז, והיינו אחרי שביטלה איתי הגיית. ו"א שלא הניחה ממש שהרי כתוב שהיתה שוקלת ככר זהב, וי"א שהיה שם אבן שואבת, וי"א שהכונה שהיתה בה אבן יקרה ששוה ככר זהב. ואמרו דוד "זאת היתה לי (-לעדות) כי פיקודיך נצרת", שהיה מניחה במקום תפילין והיתה הולמתו, ולזה היה מניח תפילין, שהרי יש בראש מקום והיינו החריץ למעלה מן הפדחת מקום שמוחו של תינוק רופס, להניח ב' תפילין. וכן שאר מלכי בית דוד מיו שהיה מניחה והיתה הולמתו היה בזה אות שהוא ראוי למלכות, אמנם לא היו

מניחים אותה בקביעות אלא שעה אחת בדי לבדוק אם הוא ראוי למלכות. ואדונייה היה "מתנשא לאמרו אני אמלך" אך לא היתה הולמתו, (ועשה לו "רכב ופרשים, וחמשים איש רצים לפניו" כולם נטולי טחול מפני שהטחון מכביד, וחקוקי כפות הרגליים שנטלו הבשר מן העצם ולא היו מרגישים בקוצים וברגלים).

אין התרחץ ר"ג במרחץ של ע"ז

מ"ד: רבן גמליאל התרחץ בעכו במרחץ של אפרודיטי (-שם עבודת כוכבים שהמרחץ היה בחצירה), ושאלו נכרי במרחץ אין זה מותר והא כתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ולא השיב משום שאסור להרהר בד"ת לפי שהאדם ערום, ואסור לענות אפי' בלשון לע"ז, שאע"פ שאינה בלשון הקודש לא בטלה הקדושה, וכשיצא אמר 'אין משיבין במרחץ', והסביר לו שטעם ההתר הוא שהמרחץ קדם לע"ז ולא כל הימנה שתאה גולת את הרבים. ועוד שאין המרחץ נוי לע"ז דמרחץ אינו דבר נוי, אלא הע"ז נוי למרחץ ונמצא שהע"ז משמשתו והיא טפילה לו. ועוד שכיון שכל העם משתינים לפניו אינו דרך אלוהות ומותר.

ונחלקו רב אושעיא ורב חמא בר יוסף אם תשובת ר"ג היתה תשובה גנובה -שדחנה בקש, או שאינה גנובה.

י"מ שנחלקו על התשובה השלישית (שאינה נאסרת משום שמבזים אותה) אם היא נאסרת כמו בעל פעור, או דשאני התם שכן עבודתה.

ולאביי נחלקו על התשובה הראשונה (שהמרחץ קדם לע"ז), אם תשובה זו גנובה שהרי אסור לרחוץ בחצר ע"ז אם צריך להחזיק להם טובה, ואם א"צ להחזיק טובה מותר, (לרש"י כאן הדבר תלוי אם צריך להחזיק טובה, ואין בזה איסור הנאה, דאין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בתקרובת, וממילא גם אם הע"ז קדמה למרחץ היה מותר לו לרחוץ שם, או שאינה גנובה כיון שרחיצת ר"ג שהיה חשוב נחשבת כמו טובת אחרים וממילא לולא שהמרחץ קדם היה אסור לו לרחוץ שם).

ולרב שימי בר חיאי נחלקו על התשובה השלישית (שאינה נאסרת משום שמבזים אותה) אם תשובה זו גנובה שהרי מצינו שאם רק והשתין בפני ע"ז וגררה בטיט ובצואה וזרק בה צואה אין זה ביטול לע"ז דכתיב "והיה כי ירעב והתקצף וקולל במלכו", או שתשובה זו אינה גנובה מפני שדווקא שם אסור מפני שזה לזמן מסוים, וכאן זה דבר קבוע.

ולרבה בר עולא נחלקו על התשובה הראשונה (שהמרחץ קדם לע"ז), אם תשובה זו גנובה שהרי מצינו שהאומר בית זה לע"ז אינו כלום, דאין הקדש לע"ז באמירה עד שיקרינה לפניו בתקרובת, או שתשובה זו אינה גנובה, שאף שהמרחץ לא נאסר מ"מ נוי מיהא איכא ואסור ליפות ע"ז אף היכא שאין איסור הנאה.

איסור ע"ז בתלוש ובמחובר

ישנם ג' סוגים של עבודה זרה: א' מחובר לקרקע, והיינו הרים וגבעות ואילנות מחוברים שעובדים להם. ב' תלוש, וזה כולל גם דבר שהיה תלוש וחזירו אותו לקרקע כמו בית. ג' בעלי חיים. ולהלן יבוארו כללי האיסור בתלוש ובמחובר, מה נאסר בכל דבר.

מ"ה: נכרים העובדים את ההרים או הגבעות, ההרים והגבעות מותרים להציבה ולזריעה, ומה שעליהם

כגון אם ציפוס זהב וכסף נאסר, שנא' "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך". ואף שאין לזה שם עבודת כוכבים, דהשוות לה לא חשיב זבחי מותם (אא"כ שחט לשם המלאך הממונה על ההרים), מ"מ גזירת הכתוב היא כיון שעובדיהם מתמוונים לשם עבודה זרה, והם חייבים סייף.

לרבי יוסי הגלילי לומדים שמחובר לא נאסר מדכתיב "את אלוהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות" ולא ההרים והגבעות אלוהיהם. ואשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת יד אדם -שהאדם נטעה. ולר"ע הא דכתיב "ותחת כל עץ רענן" היינו למסור להם סימני המקום שהיו רגילים האמוניים לעבוד שם עבודת כוכבים שידעו שבמקום שיש הר גבוה וגבעה נישאה ועץ רענן יש שם ע"ז כדי שיחפשו שם ויבערום, ואף שא"צ לאבד את ההרים והגבעות עצמם, את העצים צריך לבער.

הגמרא שואלת במה נחלקו רבי יוסי הגלילי ור"ק.

שיטת רמי בר חמא בשם ריש לקיש שת"ק סובר שציפוס הר אין דינו כהר ולכן הוא נאסר, ולריה"ג צפוי הר הרי הוא כהר מפני שהוא בטל להר.

מ"ו: לרב ששת לכו"ע ציפוי הר אינו כהר ואסור, ונחלקו באילן שנטעו ולבסוף עבדו, שלת"ק מותר, ולריה"ג אסור, דלא דמי להר, כיון שיש תפיסת יד אדם

בנטיעת הגרעין, ולכן התוספת שגדלה אחרי שהשתחוה לאילן אסורה, אבל מה שגדל מעיקרא מודה ריה"ג דשרי, וגם רבי יוסי ברבי יהודה סובר שאילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור, (ולכן הוקשה לו מה נתמעט מ"תחת כל עץ רענן", מתי אין העץ נאסר, ותי' שהכונה כמו שפירש ר"ע וכנ"ל), והא דכתיב "ואשיריהם תשרפון באש" היינו אילן שנטעו מתחילה לכן, ונחלקו אם לדרוש מ"ואשיריהם תגדעון" לאסור אילן שנטעו ולבסוף עבדו, או שלומדים מזה שגידוע ע"ז קודם לכיבוש הארץ, וכיבוש הארץ קודם לביעור הע"ז, ורבי יוסי ברבי יהודה לומד דין זה מ"אבד תעבדון" אבד ואח"כ תאבדון, ורבנן לומדים מזה שהעוקב ע"ז צריך לשרש אחריה, ורבי יוסי ברבי יהודה לומד שצריך לשרש מ"ואבדתם את שמם מן המקום ההוא", ולרבנן לומדים משם שצריך לכנות שם לע"ז, לגנאי ולא לשבח, דהא כתיב "שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא".

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי / עמוד היומי / משנה ברורה / הפץ חיים / אהבת חסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שיש עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בגדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ש במזומן, 81 זוכים בזיכוי 100 ש ברשת יפה נוח'.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גיליונות סיכומי תמצית החדשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- בנקודות ההפצה
- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד שלי: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

חדש ב'תמצית'

קו עדכונים ושיעורים

בקו תוכלו לשמוע: מידע כללי, עדכונים, רשימות נקודות ההפצה, שיעורים.

02-3131-465

הדרך ללמוד - להנות - ולזכור

קורס חדשני מקצועי וייחודי

הקורס יצא לדרך בירושלים ובמדינת עילית. גיתן לשמוע את השיעור הראשון חינם בקו המערכת הג'ל.

להרשמה לשמיעת כל השיעורים יש להתקשר ל: 055-400-7977 (קוזה כשרה חדשה)

